

Lunds universitet

Historiska institutionen

HISK37

Seminarieledare: Wiebke Kolbe

Handledare: Karin Jedeberg

Seminariedatum:

“Och det är detta det hela handlar om; varje människas rätt att leva”¹

En kritisk diskursanalys av abortfrågan i *Dagen* 1991–1996.

Sofia Zackariasson

¹ Titelcitat ur *Dagen*, “Ja till livet”, 1993-04-20.

Abstract

In countries such as the U.S and Poland abortion laws have recently been made more restrictive, however this has not been the case in Sweden. The debate around abortion in Sweden quietened down after the law allowing abortion “on demand” was passed in 1974, but resurged during the 1990s with for example the group “Yes to life” (“Ja till livet”) organizing demonstrations. “Yes to life” mainly sprung from free churches, such as Livets ord. Thus, this thesis will study how one of the largest free church-publications, *Dagen*, argued for its stance on abortion between 1991 and 1996. This is studied through a critical discourse analysis based on Fairclough. Three discourses are analyzed, one about when life is seen to begin for the fetus, one about selective abortion and one about how abortion on demand relates to societal development. Furthermore, the theoretical concepts “fetal personhood” and “deservingness” will be applied to the discourses found. The conclusions are that *Dagen’s* stance on abortion is based on the three aforementioned discourses. They are used to create personhood for fetuses, thus making abortion a conflict between the rights of the pregnant person and the fetus, to construe selective abortions as more wrong than other abortions meaning that abortion on demand is wrong since it allows selective abortions and by connecting abortion on demand to a perceived negative development of society as a whole.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	2
2. Forskningsöversikt	2
2.1 Aborter i Sverige innan och efter 1974.....	2
2.2 Anti-abortargumentation och fosterframställningar.....	3
2.3 Kristendom och abort.....	4
3. Teori	5
3.1 Diskursanalys.....	5
3.1.1 Fairclough och kritisk diskursanalys.....	6
3.2 Övriga teoretiska begrepp.....	7
3.2.1 Fosters personskap.....	7
3.2.2 Deservingness.....	7
4. Metod och källmaterial	9
4.1 Diskursanalys som metod.....	9
4.2 Källmaterial och källkritik.....	10
4.2.1 Insamling av material, avgränsningar och urval.....	11
5. Historisk bakgrund	12
5.1 Dagen och Pingstkyrkan.....	12
5.2 Abort i Sverige.....	12
6. Analys	14
6.1 Textdimensionen och diskurs ett: Livets början?.....	14
6.1.1 Livets början?: Foster som liv.....	14
6.1.2 Livets början?: Människor, unikheter och individer.....	16
6.1.3 Livets början?: Sammanfattande diskussion.....	19
6.2 Textdimensionen och diskurs två: Selektiva aborter.....	20
6.2.1 Selektiva aborter: fosterdiagnostik och “fel kön”.....	20
6.2.2 Selektiva aborter: Människovärde.....	20
6.2.3 Selektiva aborter: Fosterdiagnostik, pålitlighet och vetenskapen.....	22
6.2.4 Selektiva aborter: Sammanfattande diskussion.....	23
6.3 Textdimensionen och diskurs tre: Samhällets utveckling.....	24
6.3.1 Samhällets utveckling: Mot ett bättre samhälle?.....	24
6.3.2 Samhällets utveckling: Sekularisering och marginaliserade kristna?.....	25
6.3.3 Samhällets utveckling: Sexualmoral och “deservingness”.....	28
6.3.4 Samhällets utveckling: Sammanfattande diskussion.....	30
6.4 Diskurserna och den diskursiva praktiken.....	31
6.5 Diskurserna och den sociala praktiken.....	32
7. Diskussion och slutsatser	34
8. Referensförteckning	38
8.1 Källmaterial.....	38
8.2 Litteratur.....	39
8.3 Internet.....	40

1. Inledning

Abortmotstånd är ur ett nutida perspektiv relevant att undersöka eftersom flera länder nyligen har infört begränsningar för den fria aborten. Exempelvis styr USAs delstater efter ett beslut i högsta domstolen 2022 över sin egen abortlagstiftning. Tretton delstater har sedan dess förbjudit abort, med undantag exempelvis vid våldtäkt.² Samma utveckling har skett i Polen där det sedan 2021 bara är lagligt med abort vid fara för moderns liv eller efter våldtäkt eller incest.³ Även i Sverige har det funnits röster som har velat inskränka aborträtten. Det var exempelvis så sent som 2019 som SD ställde sig bakom den rådande abortlagstiftningen.⁴

Sveriges lagstiftning kring abort har sedan årsskiftet 1974–1975 tillåtit fri abort till vecka 18. Denna abortlag hade stöd i många delar av samhället och de flesta remissinstanser var positiva till förslagen i abortutredningen 1971. Dock föregicks lagändringen också av kritik från bland annat kristna grupper.⁵ Abortmotståndet blossade åter upp på 1990-talet när “Ja till livet” uppkom.⁶ Just 1990-talet är därför en intressant kontext att undersöka abortmotstånd i. Abortmotstånd är också i sig värt att undersöka eftersom även abortmotståndarna bör ha påverkat diskurserna kring abort. Därför ska jag undersöka hur abortmotståndare argumenterade mot den fria aborten på 1990-talet genom att studera ledare i tidningen *Dagen*.

En anmärkning kring ordvalen i uppsatsen är att “kvinnor” används för att beskriva de som kunde genomgå aborter, trots en annan förståelse av biologiskt kön respektive genus idag än på 1990-talet. Ordet är dock det *Dagen* använder och för att vara rättvis mot mitt källmaterial gör även jag det. Jag använder “abortmotståndare” när jag syftar på de som ville göra lagstiftningen kring abort på 1990-talet mer restriktiv. Detta ord kanske de själva inte skulle identifiera sig med, i USA vill exempelvis många som är emot fri abort kalla sig “pro-life” snarare än “anti-abortion”. Dock använder *Dagen* ordet och jag använder det därför också.

² BBC, “Roe v Wade: What is US Supreme Court ruling on abortion?”, publicerad 24/6 (2022). Tillgänglig: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-54513499> (Hämtad, 18/4 2023). *The New York Times*, “Tracking the States Where Abortion Is Now Banned”, uppdaterad 14/4 (2023). Tillgänglig: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html> (Hämtad 18/4 2023).

³ *Dagens Nyheter*, “Hospis för nyfödda tar emot polska kvinnor som tvingas bära livsodugliga foster”, publicerad 12/4 (2023). Tillgänglig: <https://www.dn.se/varlden/hospice-for-nyfodda-tar-emot-polska-kvinnor-som-tvingas-bara-livsodugliga-foster/> (Hämtad 24/4 2023).

⁴ *Dagens Nyheter*, “SD ska utreda dödshjälp”, publicerad 22/11 (2019). Tillgänglig: <https://www.dn.se/nyheter/politik/sd-ska-utreda-dodshjalp/> (Hämtad 20/5 2023).

⁵ Swärd, Stefan. *Varför Sverige fick fri abort: Ett studium av en policyprocess*. Stockholm: Studies in Politics 22. (1984), s 43-46.

⁶ Lennerhed, Lena. “No backlash for Swedish women? The right to abortion on demand, 1975–2000”. *Journal of Modern European History*, 17(3), (2019): 326–336. s 330, 332.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med min uppsats är att undersöka hur argumentation mot fri abort kunde ta sig uttryck i frikyrkliga sammanhang. Detta för att förstå hur diskurserna kring fri abort såg ut i kretsar som var emot att abortlagen någonsin ändrades. Det kan också synliggöra diskurser som inte nödvändigtvis var dominerande i samhället. För att kunna synliggöra sådana diskurser har jag valt att fokusera på *Dagen*, en av de absolut största frikyrkliga tidningarna i Sverige. Mitt syfte är sedan att se hur *Dagen* motiverade sina ställningstaganden kring den fria aborten när samhällsopinionen var för fri abort och fri abort hade tillåtits i lag i över femton år, samt vilka diskurser som skapades och framkom i detta. För att uppfylla detta syfte blir mina frågeställningar:

Hur motiveras ställningstagandena kring den fria aborten i Dagen 1991–1996?

- *Vilka diskurser kring abort framkommer?*
- *Hur kopplas abortfrågan samman med andra upplevda problem i samhället?*

2. Forskningsöversikt

Aborter i Sverige har undersökts ur flera synvinklar tidigare. Dock är abortmotstånd mycket mindre utforskat. Min studie bygger vidare på det historiska forskningsfältet kring abort i Sverige och hur abort, foster och abortsökande kvinnor upplevts i olika kontexter.

2.1 Aborter i Sverige innan och efter 1974

Ett flertal studier av abort har likheten att de sträcker sig till 1974/1975 när abortlagstiftningen ändrades. Bland annat har Lena Lennerhed skrivit två böcker om utvecklingen till fri abort i Sverige och hur abortsökande kvinnor och andra involverade i utförandet av aborter framställdes och kan ha upplevt abort. I den ena boken undersöker hon illegala aborter från slutet av 1800-talet till 1975 och visar att många kvinnor upplevde sig ha rätt till abort, trots illegaliteten.⁷ I den andra undersöker Lennerhed legala aborter i Sverige 1938 till 1974. Från 1939 var abort legalt med godkännande från Socialstyrelsen och Lennerhed undersöker hur abortsökande framställdes samt hur en medikalisering av synen på abort skedde.⁸ Dessa böcker av Lennerhed är viktig bakgrund för min uppsats eftersom hur abortsökande kvinnor och aborter uppfattades innan 1974 kan bidra till förståelsen av varför debatten på 1990-talet

⁷ Lennerhed, Lena. *Historier om ett brott: illegala aborter i Sverige på 1900-talet*. Stockholm: Atlas, (2008). s 190–191.

⁸ Lennerhed, Lena. *Kvinnotrubbel: Abort i Sverige 1938–1974*. Möklinta: Gidlunds förlag, (2017). s 10-15.

såg ut som den gjorde. Ytterligare forskning kring tiden innan 1974 är Stefan Swärds avhandling i statsvetenskap om värdespridningen kring abort. Swärd kommer fram till att inställningen till abort var en generationsfråga och att bland annat kristendomens minskande inflytande öppnade för lagändringen.⁹ Detta ger kontext till min uppsats och visar hur abort hade förstått i det svenska samhället innan 1974, delvis kopplat till kristendom. Dessa studier skiljer sig dock från min genom att ha en annan tidsperiod, inte vara diskursanalyser och att de inte studerar hur abortmotstånd motiverades. Därmed kommer min uppsats kunna bidra med ny kunskap om anti-abortargumentation och en annan tidsperiod.

Vidare har Lennerhed också undersökt hur abort sågs under 1980- och 1990-talet, efter att fri abort införts. Hon berör flera teman, bland annat etiken som kopplades till abort, hur abort kopplades till psykisk hälsa och abortmotståndet kopplat till "Ja till livet" på 1990-talet.¹⁰ Min undersökning skiljer sig dock från hennes genom att jag går in på ett specifikt fall av argumentation kring abort, den i *Dagen*. Lennerhed diskuterar istället hur det sågs i olika delar av samhället generellt och studerar inte hur argumentationen mot abort faktiskt såg ut.

2.2 Anti-abortargumentation och fosterframställningar

Sedan finns också studier om bildanvändning i anti-abortargumentation. Elisabet Björklund har undersökt hur amerikanska bilder på foster användes i svenska anti-abortkampanjer på 1970- och 1980-talen. Bland annat studerar hon materialets transnationalitet och hur ord som propaganda användes om bilderna. Björklund menar att foster blev en stark symbol för "liv" från 1960-talet, delvis på grund av fotografierna.¹¹ Solveig Jülich har också studerat fosterfotografiers roll i abortdebatten, men 1938–1974. Hon studerar hur fotografen Lennart Nilssons bilder användes för att avskräcka från abort. Enligt Jülich kan bilderna även ha fått människor att se fostren som personer.¹² Utöver bildmaterialet har dessa undersökningar likheten att de undersöker abortmotstånd. Detta liknar min uppsats, även om jag har en annan typ av källmaterial. I och med att min uppsats berör en annan tidsperiod och har en annan typ av källmaterial kan den dock tillföra en ny förståelse av argumentationen mot abort.

⁹ Swärd, *Varför Sverige fick fri abort*, s 5–6, 175–177.

¹⁰ Lennerhed, "No backlash for Swedish women?"

¹¹ Björklund, Elisabet. "Contested Pictures of Persuasion: American Images of Foetuses in Swedish Antiabortion Campaigns of the 1970s and 1980s". I *Nordic Media Histories of Propaganda and Persuasion*, Norén, Fredrik – Emil Stjernholm – C. Claire Thomson (red.), London: Palgrave Macmillan. (2023): 97–116. s 97–98, 100, 110–112.

¹² Jülich, Solveig. "Picturing Abortion Opposition in Sweden: Lennart Nilsson's Early Photographs of Embryos and Fetuses". *Social History of Medicine*. 31(2), (2017): 278–307. s 278, 283, 306.

2.3 Kristendom och abort

Mats Kumlien har undersökt Svenska kyrkans syn på abort över tid, delvis med tidigare forskning, men mellan 1950 och 2012 med eget primärmaterial. Han kommer fram till att det inte går att urskilja ett samlat kristet synsätt på abort.¹³ Skillnaden från min uppsats är vilka kyrkor det fokuseras på och perspektivet. Kumlien har ett juridiskt perspektiv samt ger en överblick över katolska (innan Sverige blev protestantiskt) och Svenska kyrkans inställning till abort. Jag har ett källmaterial ur *Dagen* som främst tillhörde Pingstkyrkan. Kumliens studie är inte heller en undersökning av hur argumentationen mot abort såg ut. Därmed kan min uppsats bidra med ny kunskap om detta.

Det finns även en studie där *Dagen* används för att synliggöra abortdebatten. Karin Dahl har undersökt teman i *Dagen* och Missionskyrkans *Svensk Veckotidnings* artiklar om abort 1965–1974. De teman hon hittar är rätt till liv, fri abort ur ett större samhällsperspektiv, fri abort som kvinnofråga och den pågående sexualdebatten.¹⁴ Skillnaderna mot min uppsats är tidsperioden och hur undersökningen genomförs. Dahl studerar argumentationen tills lagstiftningen förändrades 1974 medan min uppsats behandlar en tid när den fria aborten hade införts. Dahl gör inte heller en diskursanalys. Detta är dock en studie som min uppsats bygger vidare på och Dahls slutsatser kan visa skillnader mellan 1965–1974 och min studerade period 1991–1996. På så sätt kan min uppsats alltså bidra med nya perspektiv på anti-abortargumentation genom att visa just vilka diskurser som användes och hur argumentationen såg ut i en annan tidsperiod än vad som undersökts tidigare.

Sammantaget finns det några olika teman i tidigare forskning. Vissa studier sträcker sig bara fram till 1974–1975, exempelvis Lennerheds båda böcker och Swärd. Dessa är ändå relevanta som tidigare forskning för min uppsats eftersom de ger nödvändig bakgrund och visar hur argumentationen såg ut innan 1974. Även Dahls undersökning av *Dagen* innan 1974 är såklart viktig tidigare forskning för att se eventuella skillnader mellan argumentationen innan 1974 och 1991–1996. Vidare finns också studier som sträcker sig bortom 1974, som Lennerheds artikel om 1980- och 1990-talen, Björklunds om amerikanska fosterfotografiers användning och Kumliens artikel om kristna synsätt på abort. Dessa är relevanta som tidigare forskning

¹³ Kumlien, Mats. "Finns det ett kristet synsätt på abort?". *Uppsala Faculty of Law: Working Paper 2012:2*. (2012). s 4.

¹⁴ Dahl, Karin. *Människovärde utan gräns? Teman ur frikyrklig abortdebatt hämtade från Dagen och Svensk Veckotidning 1965–1974*. I serien *Idéhistoriska uppsatser*, nr 36. Stockholm: Stockholms universitet, Avdelningen för idéhistoria (2000).

eftersom de mer rör den tidsperiod som studeras i denna uppsats. Dock har det inte gjorts någon djupgående studie av hur argumentationen kring fri abort såg ut bland frikyrkorna på 1990-talet, trots att svenska kyrkan svängde i abortfrågan och det är intressant att se hur det i vissa frikyrkliga sammanhang ändå levde kvar ett motstånd mot den fria aborten. Dessutom har det gjorts få studier på abortmotstånd efter 1974 i allmänhet och exempelvis Lennerheds artikel om 1980- och 1990-talet tar bara upp abortmotstånd generellt och i ett stycke. Min studie gör också en kvalitativ analys av vilka diskurser som förekom i anti-abortargumentation vilket inte heller har gjorts innan. Därmed finns det en lucka i forskningsfältet för min studie där en kvalitativ analys av argumentation mot abortmotstånd på 1990-talet, och framför allt i frikyrkliga kretsar, undersöks.

3. Teori

3.1 Diskursanalys

Diskursanalys är både teori och metod.¹⁵ Den kommer därför presenteras både i teori- och metodavsnitten av denna uppsats. Vad en diskurs är kan förstås som “ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av den)”.¹⁶ Diskursanalyser bygger på att språket både är en del av och är nära sammanknutet med andra delar av det sociala livet.¹⁷ Språket skapar representationer av verkligheten som i sin tur också skapar en viss social verklighet genom att styra människors upplevelser. Detta eftersom den fysiska verkligheten får mening först när den ges mening genom diskurser, eller alltså att den talas om på vissa sätt.¹⁸ Diskursanalyser vilar oftast på socialkonstruktivistisk grund. Detta innebär en kritisk inställning till “säker” kunskap eftersom kunskap aldrig är objektivt sann, trots att den framställs så. Dessutom ser man att människors världsbild skapas av den historiska och kulturella kontexten samt att den formas och bibehålls av sociala interaktioner där gemensamma sanningar skapas. Detta innebär att den sociala verkligheten konstrueras av diskursiva handlanden. Den är inte förutbestämd utan omkonstrueras hela tiden. En viss världsbild gör sedan att vissa handlingar anses möjliga och på så sätt formar den delade, sociala världsbilden också sociala handlingar.¹⁹ Poängen med en diskursanalys är inte att se bortom diskursen, om ingen objektiv

¹⁵ Winther Jörgensen, Marianne – Louise Phillips. *Diskursanalys som teori och metod*. I översättning av Torhell, Sven-Erik. Lund: Studentlitteratur (2000). s 10.

¹⁶ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 7.

¹⁷ Fairclough, Norman. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*, London & New York: Routledge. (2003). s 4.

¹⁸ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 15–16.

¹⁹ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 12–13.

sanning finns går detta inte, utan meningen är att synliggöra diskursen och hur den påverkar den sociala verkligheten.²⁰

3.1.1 Fairclough och kritisk diskursanalys

Specifikt görs i denna uppsats en kritisk diskursanalys baserad på Norman Fairclough. Fairclough utgår från att diskurser skapar den sociala världen, men att diskursen inte är det enda som skapar den sociala praktiken.²¹ Han ansluter alltså inte helt till socialkonstruktivismens påstående att den sociala världen konstrueras genom språk och diskurser, utan han menar att den är socialt konstruerad, men inte till vilken utsträckning som helst.²² Detta innebär att det finns samhällseliga fenomen som inte har en diskursiv karaktär. Kritisk diskursanalys syftar dock till att synliggöra just de lingvistiska och diskursiva fenomenen.²³ Språket är en viktig del av det sociala livet eftersom texter, genom språket som används och diskurserna som då framkommer, påverkar folks kunskap och beteenden. På så sätt påverkar texter och språk den sociala världen. Dock påverkar texter olika mycket beroende på vem som producerar dem, mottagare och kontext. Kontexten påverkar även hur texter och diskurserna i dem tolkas.²⁴ Sammantaget är diskurser en social praktik som skapar den sociala världen och samtidigt formas diskurser av hur den sociala världen ser ut.²⁵

Vidare bygger hur språket används alltid på andra texter. Därmed kan en diskurs och den sociala världen ändras av ett visst språkbruk som kombinerar element från olika diskurser för att förändra den diskurs som råder.²⁶ Hur språket används anses också kunna upprätthålla ojämlika förhållanden mellan olika grupper av människor när vissa sociala verkligheter konstrueras av de olika diskurserna som syns i språkbruket.²⁷ Svagheter med diskursanalyser är att de kan kritiseras för att inte vara objektiva. Den som analyserar diskurserna gör en viss tolkning av texten och vissa frågor ställs i undersökningen. Dock är detta enligt Fairclough inte ett problem eftersom alla aspekter av en text ändå inte kan ses samtidigt, så en viss grad av subjektivitet är det enda möjliga om man vill studera texter.²⁸

²⁰ Winther Jørgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 28.

²¹ Winther Jørgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 14.

²² Fairclough, *Analysing Discourse*, s 8–9.

²³ Winther Jørgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 67.

²⁴ Fairclough, *Analysing Discourse*, s 2-3, 14.

²⁵ Winther Jørgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 67–68, 70–71.

²⁶ Winther Jørgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 14.

²⁷ Winther Jørgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 69–70.

²⁸ Fairclough, *Analysing Discourse*, s 14–16.

3.2 Övriga teoretiska begrepp

3.2.1 Fosters personskap

Ett teoretiskt begrepp som kommer att användas i min analys för att förklara de diskurser jag synliggör är begreppet fostrets personskap ("fetal personhood"). Begreppet kommer från Barbara Duden som uppmärksammade att det har uppstått en social uppfattning av det ofödda som ett liv och av gravida kvinnor som "the environment of new life".²⁹ Detta menar hon kom efter att foster blev mer offentliga genom att synas oftare på bild, vilket också förändrade den kroppsliga och emotionella upplevelsen av och för gravida kvinnor. Hon kallar detta för "public fetus".³⁰ Begreppet fosters personskap bygger därmed på att det skapas en viss bild av foster genom att man pratar om dem på ett visst sätt, exempelvis som bebisar eller ofödda barn snarare än foster eller embryon.³¹ Detta ändrade språk i kombination med förbättrade ultraljudsbilder synliggör den mänskliga kropp som ett foster kan anses utgöra.³² Därför upplevs fostret som en egen kropp eller ett eget liv, separat från den gravida kvinnan. Alltså innebär detta att fosters personskap uppstår när tankar om när ett liv börjar och ett foster eller embryo är/blir en person kopplas samman med representationer av ett embryo eller ett foster där de framställs just som personer.³³ När foster uppfattas som personer kan de också få medlidande, eftersom upplevelsen kan skapas att om alla människor varit foster och foster är människor kan de lida precis som redan födda människor.³⁴ Mänskliggörning av foster har sedan använts av kritiker till den fria aborten för att skapa en bild av att abortdebatten handlar om en konflikt mellan fosters och gravidas rättigheter.³⁵ Begreppet kommer användas för belysa om och hur foster ges personskap i diskurserna i *Dagen* när de exempelvis kallas saker som får dem att framstå som sina egna individer.

3.2.2 Deservingness

Ytterligare ett begrepp som kommer användas för att tolka diskurserna är "deservingness". Grundidéerna i begreppet kommer från van Oorschot som studerade människors uppfattning av legitimitet i omstruktureringar av välfärdsstaten utifrån frågan "who should get what and

²⁹ Duden, Barbara. *Disembodying Women: Perspectives on Pregnancy and the Unborn*. I översättning av Hoinacki, Lee. Cambridge & London: Harvard University Press (1993). s 2, 3, 53–54.

³⁰ Duden, *Disembodying Women*, s 51–53.

³¹ Mills, Catherine. *Futures of Reproduction: Bioethics and Biopolitics*, i bokserien *International Library of Ethics, Law and the New Medicine*, volym 49, Weisstub, David N. (red.). New York: Springer. (2011). s 107–108.

³² Mills, *Futures of Reproduction*, s 107–108. Duden, *Disembodying Women*, s 75–78.

³³ Feshari, Nadia – Caroline Karlsson. "Abort – Vems rättighet?: Om samtida abortdebatter i Sverige". *Tidskrift för genusvetenskap*, 40(3–4). (2019): 11–32. s 13–14.

³⁴ Mills, *Futures of reproduction*, s 107.

³⁵ Feshari – Karlsson, "Abort – Vems rättighet?", s 13–14.

why?”.³⁶ Van Oorschot lägger fram fem kategorier över vad som påverkar människors förståelse av vilka som förtjänar vad, om de behövande haft kontroll över sina omständigheter, hur behövande de är, hur lika ett samhälleligt “vi” deras identiteter är, deras attityd till hjälp och om de har gett något tillbaka till samhället. Dessa kategorier använder han för att studera uppfattningar av ekonomiskt utsatta som får statligt ekonomiskt stöd.³⁷ Begreppet “deservingness” har sedan också använts på andra sätt än i studier av uppfattningar kring “deservingness” av hjälp från staten. Bland annat har det studerats hur kapitalismens skapande av en hierarki av “deservingness” för saker gör att människor som arbetar med att reparera varor som ses som “undeserving” marginaliseras.³⁸ Det har också använts för att studera apotekares inställning till att sälja dagen efter-piller och piller för medicinsk abort samt vilka kvinnor de anser är “deserving” av dem, exempelvis utifrån om kvinnorna själva försatt sig i situationen att de behöver dem. Det är inte just van Oorschots kategorier som används i den studien, men användningen av “deservingness” är lik i att det är apotekarnas uppfattningar om vem som är “deserving” och varför som studeras.³⁹

Jag kommer därför att använda “deservingness” på ett liknande sätt som i studien av apotekares inställning till kvinnor som köper dagen efter- och abortpiller för att synliggöra vilka som konstrueras som “deserving” och varför. Detta kan visa aspekter av mitt källmaterial som låter mig uppfylla syftet med uppsatsen. I mitt fall kan kvinnorna som vill göra aborter ses som behövande av något, nämligen en abort. Även fostren kan ses som behövande av skydd från aborter. Därmed kommer jag att använda detta begrepp för att se om och hur det i *Dagen* skapas bilder av fostren som “deserving” av skydd mot aborter. Sedan kommer jag också att använda det för att undersöka om några kvinnor framställs som “deserving” av att få göra abort. Fokus kommer därför att ligga på van Oorschots kategorier om identitet, kontroll över omständigheter och hur behövande de är.

³⁶ van Oorschot, Wim. “Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public”. *The Policy Press*, 28(1), (2000): 33–48. s 34

³⁷ van Oorschot, “Who should get what, and why?”, s 36–37.

³⁸ Carone, Justin. “Fixing value: history, ethnography, and material ontologies of deservingness in a Philadelphia repair shop”. *History and Technology*, 33(4), (2017): 367–395.

³⁹ Chiarello, Elizabeth. “Medicine as a Site of Gendered Social Control: Making Provision Decisions Based on Patients’ ‘Deservingness’”. *Conference Papers -- American Sociological Association*. (2015): 1–35.

4. Metod och källmaterial

4.1 Diskursanalys som metod

Ett av huvudsyftena med en kritisk diskursanalys är att koppla diskursen till den verkligheten den konstituerar och konstitueras av⁴⁰ så detta kommer göras i analysen med hjälp av tidigare forskning och teoretiska begrepp. Analysen genomförs utifrån Faircloughs tredimensionella modell som innehåller textdimensionen, den diskursiva praktiken och den sociala praktiken.⁴¹

Textdimensionen innebär att studera hur texten för fram diskursen för att underbygga tolkningen av den. Exempelvis kan ordval analyseras.⁴² Fairclough menar att ett sätt att urskilja en diskurs är genom hur den sätter ord på världen. Sedan menar han att det mest intressanta är ord som ersätter varandra i en text eller ord som ofta används tillsammans,⁴³ men en viktig del av en diskursanalys är ändå vilka ord som används. Detta kommer jag diskutera utifrån mitt källmaterial. Sedan kommer jag analysera modalitet i mina texter. Ett sätt att studera modalitet är att se på sanning som modalitet, det vill säga hur mycket påståenden framställs som sanna exempelvis genom ord som “är” istället för “kan vara”. Vidare är ett sätt att se modalitet att undersöka objektiv och subjektiv modalitet. Detta kan ses i om författaren skriver att något är på ett visst sätt eller att de anser att det är på ett visst sätt. Dessa typer av modalitet är exempel på hur författaren av en text sätter sig själv i relation till texten genom att antingen reservera sig för påståenden, exempelvis genom att inte framställa det som självklar sanning, eller genom att helt ställa sig bakom det. Jag analyserar modaliteten genom att se till vilka ordval som görs i materialet och om något skrivs som att det *är* eller *skulle kunna vara* på ett visst sätt samt om det står att de från *Dagens* sida *anser* det. Även transitiviteten analyseras, det vill säga hur objekt och subjekt kopplas till händelseförlopp, och om det läggs vikt vid vad eller vem som låg bakom något eller om effekterna betonas. Det kan då ses i om aktören bakom en process nämns.⁴⁴ Jag studerar alltså om saker framställs som att någon eller något har legat bakom ett händelseförlopp. Både modaliteten och transitiviteten diskuteras löpande i analysen.

Den diskursiva praktiken innefattar textens produktion och konsumtion. Därmed kan exempelvis hur texten har tillkommit undersökas, men även interdiskursivitet och

⁴⁰ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 83–84.

⁴¹ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 85.

⁴² Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 87.

⁴³ Fairclough, *Analysing Discourse*, s 129–130.

⁴⁴ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 87–89.

intertextualitet kan studeras för att synliggöra den diskursiva praktiken.⁴⁵ Intertextualitet är bland annat att andra röster än författarens syns i texten, ofta genom att det berättas vad någon sagt eller skrivit i citat eller referat. Detta förhåller sig texten sedan till på olika sätt, exempelvis genom att gå emot denna andra röst.⁴⁶ Interdiskursivitet innebär att olika diskurser blandas och används tillsammans i en text.⁴⁷ Jag har valt att i min analys fokusera på intertextualiteten och interdiskursiviteten för att synliggöra den diskursiva praktiken.

Slutligen är den sociala praktiken den tredje dimensionen. I diskussionen av denna dimension ska källmaterialet kopplas till en bredare diskursiv praktik och vilken diskursordning som textens bidrar till ska synliggöras. Här kan det då exempelvis diskuteras om diskursen upprätthåller diskursordningen eller är ett försök att omskapa den. Textens relation till den sociala praktiken kan synliggöras genom att se hur diskursen som framträder i den ingår i en diskursordning eller ett “nät av diskurser”.⁴⁸ Vidare ska kulturella och sociala strukturer som sätter upp gränser eller ramar för diskursen synliggöras.⁴⁹ Detta kommer i denna uppsats göras utifrån resultaten av analysen av textdimensionen, kombinerat med tidigare forskning.

4.2 Källmaterial och källkritik

Det källmaterial som kommer att analyseras är ledare ur tidningen *Dagen* 1991–1996. Tidningen startades, ägdes samt utgavs av medlemmar och församlingar i Pingstkyrkan. Den skulle vara en kristen dagstidning och utkom på 1990-talet fem dagar i veckan.⁵⁰ Anledningen till att ledare utgör källmaterialet är att jag vill fånga vad man stod för i en bredare kristen grupp snarare än individuella exempelvis debattartikelförfattares åsikter. En kritik av mitt källmaterial skulle dock kunna vara om en sådan bredare syn framkommer ens i ledarna. Det kan självklart inte sägas att de diskurser jag synliggör representerar hela kristenhetens, eller ens hela den frikyrkliga argumentationen kring abort. Dock var och är *Dagen* en av de allra största kristna tidningarna i Sverige. Den bör alltså anses vara en stor och viktig röst för frikyrklighetens argumentation kring abort. Eftersom ledarna ska stå för tidningens värderingar och tidningen uttryckligen är en kristen tidning är det också en kristen argumentation som framkommer på ledarsidorna. Ledarna är i flera fall signerade, men eftersom alla håller sig till samma linje kring abort har jag valt att inte göra skillnad på dem i

⁴⁵ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 85–86.

⁴⁶ Fairclough, *Analysing Discourse*, s 39–40, 218–219.

⁴⁷ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 77.

⁴⁸ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 90–92.

⁴⁹ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 90–92.

⁵⁰ *Dagen*, “Dagens historia: Historien bakom den kristna dagstidningen *Dagen*”. (u.å). Tillgänglig: <https://www.dagen.se/om-dagen/2020/05/07/ett-salt-i-foruttnelsen/> (Hämtad 8/5 2023).

min analys. Annars är materialet säkert. Det är mikrofilmat vilket innebär att tidningssidorna har skannats in. Därmed är det som finns på mikrofilmen det som stod i tidningen.

4.2.1 Insamling av material, avgränsningar och urval

Materialet har samlats in genom att jag har gått igenom alla *Dagens* nummer från 1991–1996. Jag tittade på alla ledarsidor och sparade de som nämnde abort. Som ledare har jag räknat det som finns på sidan direkt efter förstasidan och inte finns under någon annan kategori. På samma sida finns nämligen exempelvis debattartiklar som då inte tagits med. Efter att materialet samlats in tittade jag på vilka diskurser som förekom och slutligen valde jag tre att studera som var vanligt förekommande. Dessa är när livet börjar, selektiva aborter och hur samhällsutvecklingen såg ut kopplat till abort. Därför sorterade jag bort de ledare som inte passade in i någon av dessa. Samma ledare innehåller ofta flera av de tre diskurserna och då har de använts i analysen av alla diskurser som framkommer. En avgränsning gjordes alltså utifrån de tre diskurserna eftersom mitt källmaterial annars var för stort för en kvalitativ analys med den tid som finns för en kandidatuppsats. Även ledare som berörde abort bara i andra länder än Sverige valdes bort, men innehöll de en parallell till Sverige togs de med.

En avgränsning är också att bara *Dagen* används. Detta val gjordes eftersom *Dagen* är och har varit en av de stora kristna tidningarna i Sverige. *Dagen* riktades till alla kristna även om man ägdes av Pingstkyrkan vilket syns i att man idag skriver att tidningens ledarsida ska representera klassisk kristendom och vara politiskt obunden. Tidningen har också från starten varit kristen.⁵¹ Därmed bör vad som stod i *Dagen* kunnat nå en stor kristen publik. *Dagens* storlek innebär också att man bör ha nått utanför kristna kretsar och speciellt ledartexterna kan tänkas vara riktade även utåt. De kan ha varit en möjlighet för *Dagen* att framföra åsikter till exempelvis andra medier. Alltså är avgränsningen till *Dagen* relevant eftersom tidningen hade stor räckvidd och de diskurser som framkom därför nådde många. Sedan är diskurserna i *Dagen* bara ett exempel på diskurser i kristna kretsar och andra kan också ha förekommit.

Som redan nämnt sker också en avgränsning till ledarna, detta för att minska risken för att bara en enda persons åsikter ska komma fram. En annan avgränsning är i tid. Undersökningen börjar 1991, samma år som KDS (numera KD) kom in i riksdagen och när “Ja till livet”-rörelsen startade. “Ja till livet” var en anti-abortorganisation med rötter i frikyrkan Livets ord som bland annat organiserade demonstrationer mot den fria aborten och samlade in

⁵¹ *Dagen*, “Om tidningen *Dagen*”. (u.å). Tillgänglig: <https://www.dagen.se/om-dagen/> (Hämtad 8/5 2023). *Dagen*, “*Dagens* historia”.

namnunderskrifter mot att piller för medicinsk abort skulle göras tillgängliga i Sverige.⁵² Alltså är det intressant att börja undersökningen 1991 eftersom det fanns anti-abortströmningar i samtiden. Slutåret för min undersökning är 1996. Detta eftersom det är en femårsperiod från 1991 vilket gör att eventuell förändring över tid kan ses.

5. Historisk bakgrund

5.1 *Dagen* och Pingstkyrkan

Pingstkyrkan består av många församlingar och ingen gemensam styrelse finns, däremot har församlingarna ett flertal gemensamma projekt. Pingströrelsen kom till Sverige 1907 när den första pingstförsamlingen grundades i Örebro.⁵³ Sedan spred sig pingstväckelsen snabbt.⁵⁴ Inom rörelsen skedde flera splittringar innan den på 1920-talet konsoliderades samtidigt som en isolering från resten av de kyrkliga samfundet och samhället skedde.⁵⁵ I rörelsen fanns olika tidningar i perioder, men tidningen *Dagen* grundades 1945 pådriven av Lewi Pethrus som var en av de tongivande pingstvännerna.⁵⁶ *Dagen* hade i perioder olika ambitioner om hur bred kristenhet man ville representera, men var alltid en uttalat kristen tidning.⁵⁷ Den var också, åtminstone 1965–1974, en homogen tidning där en ståndpunkt visades upp i olika frågor. Detta till skillnad från andra frikyrkliga tidningar som exempelvis Missionskyrkans *Svensk Veckotidning* där åsiktsväxlingar tilläts ske på insändarsidorna.⁵⁸

5.2 Abort i Sverige

Legala aborter, men inte fri abort, har funnits i Sverige sedan 1938. Innan 1938 utfördes dock ett litet antal aborter när det ansågs finnas en fara för den gravida kvinnans liv⁵⁹ och illegala aborter förekom både före och efter 1938, även om utsträckningen är oklar.⁶⁰ Från 1939 när lagen från 1938 började gälla fanns en möjlighet till legal abort med godkännande från Socialstyrelsen eller två läkare baserat på vissa indikationer. Dessa var medicinska när en fara

⁵² Lennerhed, "No backlash for Swedish Women?", s 332–333.

⁵³ Martling, Carl Henrik. *Svensk kyrka: en historik*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag. (2008). s 242.

⁵⁴ Sahlberg, Carl-Erik. *Pingströrelsen och tidningen Dagen– från sekt till kristet samhälle 1907–1963*. I samlingen *Skrifter utgivna av Insamlingsstiftelsen för pingstforskning*, Nr 4. Utgåva. 2. Stockholm: Insamlingsstiftelsen för pingstforskning (2009). s 14.

⁵⁵ Sahlberg, *Pingströrelsen och tidningen Dagen*, s 43-55.

⁵⁶ Sahlberg, *Pingströrelsen och tidningen Dagen*, s 145-150.

⁵⁷ Sahlberg, *Pingströrelsen och tidningen Dagen*, s 244-250.

⁵⁸ Dahl, *Människovärde utan gräns?*, s 17.

⁵⁹ Lennerhed, *Kvinnotrubbel*, s 11.

⁶⁰ Lennerhed, *Historier om ett brott*, s 39, 102.

för modern fanns, eugeniska när barnet kunde förväntas ärva en allvarlig sjukdom och humanitära när graviditeten berodde på incest eller våldtäkt. Senare tillkom indikationer och aborter beviljades av socialmedicinska skäl, exempelvis om kvinnan kunde väntas få psykiska problem efter att ha fött barn, från 1946 och från 1964 om fostret hade skadats.⁶¹ Indikationen om skador på fostret tillkom efter neurosedynkatastrofen på 1960-talet eftersom en viss oklarhet fanns i om den eugeniska indikationen kunde tillämpas även när skadorna på fostret uppkommit under graviditeten.⁶² Även om indikationer tillkom och möjligheterna till en legal abort därmed expanderade arbetades det mycket med att hålla antalet aborter så lågt som möjligt, exempelvis genom sexualkunskapsundervisning, genom att abortkuratorer anlätades och genom att åtkomst till preventivmedel underlättades.⁶³

På 1960-talet ökade antalet aborter från att ha varit lågt på 1950-talet.⁶⁴ En praxisförskjutning skedde så att abortlagen tillämpades mer liberalt och kring början av 1970-talet beviljades därför de flesta abortansökningar.⁶⁵ Debatten kring fri abort blev också allt mer spridd i samhället bland annat efter att riksåklagaren 1965 väckte åtal mot en grupp svenska kvinnor som rest till Polen för att göra abort. Åtalet mot kvinnorna hävdades, men händelsen blev omrapporterad i media och förde in frågan om fri abort i samhällsdiskussionen på bred front.⁶⁶ Samma år tillsattes också en utredning om abort⁶⁷ som ledde fram till abortlagstiftningen som röstades igenom i riksdagen 1974 och började gälla i årsskiftet 1974/1975. Med den infördes fri abort till vecka 12 och abort efter samtal med en kurator till vecka 18.⁶⁸ Efter denna lagstiftningsändring lugnade abortdebatten ner sig även om visst organiserat motstånd mot den fria aborten, ofta bestående av kristna organisationer, fanns. Dock blossade debatt i abortfrågan upp igen på 1990-talet när "Ja till livet"-rörelsen uppkom och började organisera sig mot den fria aborten. I slutändan vann "Ja till livet" inget större genomslag i samhället, tvärtom möttes de ofta av motdemonstrationer och de fick inget politiskt inflytande.⁶⁹ Det är dock i denna kontext av en återuppväckt abortdebatt som mitt källmaterial är producerat.

⁶¹ Kumlien, "Finns det ett kristet", s 30-31. Lennerhed, *Kvinnotrubbel*, s 10-11, 38-39, 46-47, 66.. Lennerhed, "No backlash for Swedish women?", s 328. Swärd, *Varför Sverige fick fri abort*, s 32

⁶² Swärd, *Varför Sverige fick fri abort*, s 35.

⁶³ Kumlien, "Finns det ett kristet", s 30-31.

⁶⁴ Lennerhed, *Kvinnotrubbel*, s 47-48, 102-114.

⁶⁵ Lennerhed, *Kvinnotrubbel*, s 10. Kumlien, "Finns det ett kristet", s 32.

⁶⁶ Swärd, *Varför Sverige fick fri abort*, s 36-37.

⁶⁷ Swärd, *Varför Sverige fick fri abort*, s 38.

⁶⁸ Lennerhed, *Kvinnotrubbel*, s 141-142. Lennerhed, "No backlash for Swedish women?", s 327.

⁶⁹ Lennerhed, "No backlash for Swedish women?", s 330, 332-333.

6. Analys

I min analys kommer jag utifrån de tre diskurser jag studerar först undersöka själva texten, det vill säga en av Faircloughs nivåer. I analysen av textdimensionen kommer jag ge en överblick av språkbruket, men jag har inte gjort en kvantitativ analys och räknat exakt hur ofta vissa ord förekommer. Detta syftar istället till att synliggöra hur det vanligen sattes ord på världen så att jag ska kunna visa hur diskursen framkommer och vad den innebär. De diskursanalytiska begreppen modalitet och transitivitet kommer att användas på källmaterialet och jag kommer att använda de teoretiska begreppen fosters personskap och "deservingness" för att löpande tolka de diskurser som synliggörs. Vidare kommer den diskursiva praktiken för alla tre diskurserna diskuteras utifrån intertextualitet och interdiskursivitet i ledarna. Slutligen kommer den sociala praktiken som diskurserna ingår i diskuteras utifrån tidigare forskning.

6.1 Textdimensionen och diskurs ett: Livets början?

6.1.1 Livets början?: Foster som liv

Först kan det nämnas att jag inte såg någon stor förändring över tid i användningen av denna diskurs. Därmed kommer analysen vara upplagd tematiskt. Vidare säger de ordval som gjordes i diskursen mycket om verkligheten som skapades av den diskurs som syns i *Dagen*. Genomgående under hela tidsperioden var det ett visst språkbruk som användes om foster. Bland annat kallades de saker som ofödda barn, ofödda liv, människor, påbörjade liv, växande liv eller ofödda människoliv.⁷⁰ Det förekom också att det skrevs både foster och människoliv i samma text,⁷¹ att ofödda hade rätt till liv⁷² eller skrevs att foster representerade mänskligt liv.⁷³ Det var också vanligt att aborter kopplades samman med motsatser till liv, som mord.⁷⁴ *Dagen*

⁷⁰ Detta var genomgående väldigt vanligt i källmaterialet, men se ex *Dagen*, "Vem för de svagas talan?", 1991-03-15, *Dagen*, "Självläkning för ofödda", 1991-05-29, *Dagen*, "Abortpiller", 1991-08-02, *Dagen*, "Föredömetts avgörande roll", 1991-08-10, *Dagen*, "Löften som väcker hopp", 1991-10-05, *Dagen*, "Aborter i riksdagen", 1991-10-17, *Dagen*, 1992-02-31, *Dagen*, 1992-03-04, *Dagen*, "Abortgräns suddas ut", 1992-04-25, *Dagen*, "En inte alls ädel strid", 1993-01-29, *Dagen*, "Förblindad abortdebatt", 1993-03-04, *Dagen*, "En tragisk", 1993-03-12, *Dagen*, "Ja till livet", 1993-04-20, *Dagen*, "Vi behöver de samvetsömna", 1994-03-25, *Dagen*, "En olycklig parentes", 1994-04-21, *Dagen*, "Motstånd i praktiken", 1994-08-27, *Dagen*, "Den fria aborten på Kairokonferens", 1994-08-30, *Dagen*, "Dagens valmanifest tar parti", 1994-09-14, *Dagen*, "Kds och dess framtidsväg", 1995-01-25, *Dagen*, "Splittra inte kampen för livet", 1995-04-25, *Dagen*, "Åsiktsmaffian fick bakslag", 1995-06-22, *Dagen*, "Aborter som tvångsinstrument", 1995-06-30, *Dagen*, "Kds inför framtiden", 1996-01-11.

⁷¹ *Dagen*, "RFSU", 1991-09-10, *Dagen*, 1991-10-10.

⁷² *Dagen*, "För tidigt", 1992-02-18.

⁷³ *Dagen*, "Väljarna", 1992-11-29.

⁷⁴ Se ex *Dagen*, 1991-08-10, *Dagen*, "Hippokrates", 1992-11-19, *Dagen*, "En annorlunda röst i den svenska presskören", 1992: Specialnummer vecka 14, *Dagen*, "Vildsint debatt om kristen etik", 1993-01-13, *Dagen*, "Blunda inte för fakta", 1993-02-04, *Dagen*, 1993-03-04, *Dagen*, 1993-03-12, *Dagen*, "Den obehagliga sanningen", 1993-10-03.

frågade sig dessutom apropå aborter “är sex värt människooffer?”.⁷⁵ Detta kan sedan förstås utifrån begreppet fosters personskap. I det ingår det att ett sätt att prata om foster, som att kalla dem barn eller bebisar skapar en bild där foster anses vara egna, levande människor.⁷⁶ När detta språkbruk var vanligt i *Dagen* skapades alltså en bild av fostren som egna liv och de fick eget personskap av diskursen som framgick.

Att foster kallades saker som liv motiverades i flera ledare med olika typer av formuleringar, men med innebörden att fostret är ett eget liv ur biologisk synpunkt.⁷⁷ Exempelvis skrev *Dagen* att det “är ett biologiskt faktum att det är i sammansmältningen mellan sädescell och äggcell som den mänskliga individen blir till”⁷⁸ och jämförde det med en myt att foster bara skulle vara en cellklump.⁷⁹ Att man uttryckte det som att det *var* och inte *skulle kunna vara* på det sättet visar att man använde sanning som modalitet och objektiv modalitet. I tidigare forskning har Kumlien visat två sätt att se livets början historiskt. Foster kan ses som levande först vid en viss punkt i graviditeten, eller redan från konceptionen. De flesta kristna kyrkor har anslutit till synen att det är från konceptionen, menar Kumlien.⁸⁰ Detta syns då också i denna diskurs som framträder i *Dagen*, där det förklarades just att livet börjar vid konceptionen. Detta bidrog också till den diskurs om när livet börjar som framträdde i att fostren kallades exempelvis “ofödda liv” eftersom formuleringar som att det är biologiskt självklart och den modalitet av sanning och objektivitet som användes fick det att framstå som att det var biologiskt och objektivt sant att foster levde från konceptionen.

Eftersom diskurser formas av kontext och sociala praktiker kommer troligtvis denna diskurs i *Dagen* ur en världsbild där det ansågs vara sant att foster kunde räknas som liv. De som låg bakom *Dagen* verkar ha haft samma syn på att livet börjar vid konceptionen som Kumlien visade att många kyrkor haft.⁸¹ Diskurser skapar dock också en viss världsbild och enligt begreppet fosters personskap skulle att kalla foster för exempelvis barn skapa en bild av dem där de ses som människor, separata från den gravida kvinnan.⁸² Att de kallades detta i *Dagen* och “gavs liv” genom att kallas liv visar alltså att diskursen i *Dagen* skapade en världsbild där fostren kunde anses vara levande människor. När foster ansågs leva och det då var ett liv som

⁷⁵ *Dagen*, “Är sex värt människooffer?”, 1993-08-05.

⁷⁶ Mills, *Futures of Reproduction*, s 107-108.

⁷⁷ *Dagen*, “Olustig kvinnokamp”, 1992-03-31, *Dagen*, “Livets början i DN”, 1992-08-07, *Dagen*, “Förakt för ofött liv”, 1993-11-30, *Dagen*, “Fri abort och sedan”, 1994-06-09.

⁷⁸ *Dagen*, 1991-04-04.

⁷⁹ *Dagen*, “Otydlighet i abortfrågan”, 1996-04-17.

⁸⁰ Kumlien, “Finns det ett kristet”, s 6-7, 46-47.

⁸¹ Kumlien, “Finns det ett kristet”, s 6-7, 46-47.

⁸² Mills, *Futures of Reproduction*, s 107-108.

släcktes i samband med en abort blev detta en del av en argumentation för varför fri abort var moraliskt fel. Detta hjälpte *Dagen* att argumentera för en mer restriktiv abortlagstiftning för att undvika utsläckandet av människoliv. Det kan också ha väckt sympati för fostren och diskursen skulle alltså kunna vara ett sätt för *Dagen* att få människor att reagera mot den fria aborten, vilket *Dagen* bör ha velat eftersom de menade att den var fel, på ett annat sätt än om foster uppfattades som något annat än levande människor och inte väckte sympati.

6.1.2 Livets början?: Människor, unikheter och individer

Utöver att diskursen alltså innehöll en aspekt där att foster levde lyftes, betonades också deras mänsklighet. Att foster är människor, mänskliga eller har människovärde upprepades ett flertal gånger i *Dagen*,⁸³ bland annat formulerat som att “en människa är en människa även om det är en liten människa”.⁸⁴ Om abortfrågan skrev man även “och det är detta det hela handlar om; varje *människas* rätt att leva” (min kursivering).⁸⁵ Det användes också en modalitet som framställde det som sanning att foster *var* människor och en objektiv modalitet. Med begreppet fosters personskap kan detta förstås utifrån att personskap skulle skapas när representationer av foster kopplades samman med vissa tankar om när de blev personer med moraliskt värde.⁸⁶ Att *Dagen* benämnde fostren som människor kunde ge en bild av att de hade människovärde och alltså också moraliskt värde, även när de var foster, och på så sätt kunde personskap skapas för dem. Läsare av *Dagen* var också själva just människor vilket kanske kunde skapa en känsla av samhörighet och medlidande med fostren. Dessutom kombinerades betonandet av fostrens mänsklighet med den delen av diskursen som lyfte fram att foster var levande när *Dagens* läsare kunde tolka in att eftersom de var människor och levde så levde även fostren.

Vidare menade Mills att skapandet av personskap för foster byggde mycket på skapandet av medlidande genom att vi kan lida och har varit foster, så vi kan föreställa oss att foster kan lida.⁸⁷ Utöver att fostren alltså i *Dagen* betonades leva och vara människor, vilket kan ha skapat medlidande med dem, kan det också ses att det skapades känslor av medlidande med dem genom att fostren beskrevs kunna känna saker,⁸⁸ reagera på smärta⁸⁹ och “uppleva smärta

⁸³ Se ex *Dagen*, “Hysteri om aborterna”, 1991-10-10, *Dagen*, “Abortfrågan på Irland”, 1992-02-26, *Dagen*, 1992-03-04, *Dagen*, “Frimodig kristen påverkan”, 1993-04-24, *Dagen*, “Det rätta valet”, 1994-04-07, *Dagen*, 1996-04-17.

⁸⁴ *Dagen*, 1994-06-09.

⁸⁵ *Dagen*, 1993-04-20.

⁸⁶ Feshari – Karlsson, “Abort - Vems rättighet?”, s 13–14.

⁸⁷ Mills, *Futures of Reproduction*, s 107.

⁸⁸ *Dagen*, 1996-04-17.

⁸⁹ *Dagen*, 1993-01-29.

och förtvivlan vid hårdhänt hantering”.⁹⁰ I detta framkom diskursen också med en hög grad av sanningsmodalitet och objektiv modalitet eftersom det beskrevs vara sant och inte en objektiv uppfattning. *Dagen* ställde sig då bakom att foster kunde känna och försökte också omöjliggöra andra uppfattningar genom att de framställde detta som objektivt. Skapandet av medlidande med fostren blev också en del av det diskursiva konstruerandet av foster där de gavs mänsklighet och omtalades som exempelvis barn vilket gav en bild av dem som egna personer med personskap. Dessutom väckte kanske framställandet av dem som människor som kunde lida medlidande vilket kunde fått människor att uppleva den fria aborten som fel.

Vanligt var också att man betonade det specifika fostrets unikheter. Även detta kan förstås utifrån begreppet fosters personskap. Utifrån begreppet kan det ses att det kan skapas en bild av foster där de anses vara egna, unika människor, separata från den gravida kvinnan genom att det pratas om dem som levande människor.⁹¹ Det syns i att *Dagen* betonade att varje foster var unikt och då en egen individ. Exempelvis gjordes detta genom ordval som individ, individuellt, outbytbar, unik eller oersättlig⁹² och genom att de hävdade att “det ofödda barn en kvinna bär på är en unik mänsklig varelse”.⁹³ Just att fostret var en unik människa som förtjänade eget skydd mot aborter framkom ofta med uttrycket att det *var* på det sättet, detta visar att sanning och objektiv modalitet användes även i denna aspekt av diskursen.⁹⁴ På så sätt skapades även av betoningen på unikheter den diskurs som framkom i *Dagens* ledare där fostren gavs personskap och sågs som egna, unika individer.

Denna diskurs som framkom på flera olika sätt i *Dagen* skapade då en världsbild där fostret blev en egen person, skild från modern, vilket också syns i att *Dagen* uttryckligen hävdade att fostret inte var “en del av moderns kropp, även om barnet är helt beroende av modern”.⁹⁵ I detta citat, men även i hela den diskurs som precis diskuterats, framkom en liknande syn som Duden visade kopplat till begreppet fosters personskap där fostret alltså sågs som en egen individ och den gravida kvinnan sågs som en miljö för det “nya livet”.⁹⁶ Detta kan sedan förstås i den samtida kontexten. Tidigare forskning pekar på att en syn på foster som egna individer var en bredare tendens i den svenska abortdebatten på 1980- och 1990-talet.⁹⁷ Därmed anknöt diskursen i *Dagen* till ett tema i den bredare samhällsdebatten. Att framställa

⁹⁰ *Dagen*, “Kamp för livet”, 1995-03-11.

⁹¹ Mills, *Futures of Reproduction*, s 107-108.

⁹² Ex *Dagen*, 1991-04-04, *Dagen*, 1991-08-02, *Dagen*, 1991-10-10, *Dagen*, 1993-04-24.

⁹³ *Dagen*, 1992-03-31.

⁹⁴ Ex i *Dagen*, 1993-02-04.

⁹⁵ *Dagen*, 1993-01-29.

⁹⁶ Duden, *Disembodying Women*, s 2.

⁹⁷ Lennerhed, “No backlash for Swedish Women?”, s 336.

foster som personer har Björklund och Jülich också visat gjordes av abortmotståndare i Sverige redan innan 1990-talet, dock då genom bilder på foster.⁹⁸ Kopplat till diskursanalysbegreppet transitivitet syns även att det ibland i *Dagen* lyftes att vetenskapen låg bakom att denna syn på foster som egna individer hade vuxit fram när det hävdades att en ökad kunskap om foster gjorde att de började förstås mer som liv⁹⁹ eftersom vetenskapen “genom sin utveckling bara understrukt fostrets *mänskliga individualitet*” (min kursivering).¹⁰⁰ Samtidigt var det inte så vanligt i ledarna att en bakomliggande orsak presenterades alls. Detta kan förstås utifrån att synen på foster som liv inte nödvändigtvis är en process och att ingen förklaring till var synen kom ifrån behövdes. Duden menar dock att personskap för fostren inte har varit den självklara synen historiskt utan spreds brett någon gång på 1970-talet. Det hade alltså skett en process av förändring av synen.¹⁰¹ Att *Dagen* ändå inte oftare lyfte fram var synen kom ifrån kan ha berott på att de var mer intresserade av konsekvenserna av synen på foster som personer än av processen som skapat synen. Detta skulle kunna tolkas som att man ville framställa synen som naturlig och kanske också fosters personskap som något som alltid funnits eftersom det skulle innebära att fostren verkligen borde ses som egna individer, allt enligt den diskurs *Dagen* framhöll.

Oavsett var denna diskurs, som skapade en världsbild där fostren var individer skilda från den gravida kvinnan, kom ifrån, var den en viktig del av *Dagens* argumentation mot den fria aborten. De menade själva att med en syn på foster som egna individer “faller resonemanget bakom dagens abortsyn”.¹⁰² Detta syftar alltså i sammanhanget på den abortsyn som rådde i det svenska samhället på 1990-talet i vilken fri abort ju tilläts. När fostret sågs som en egen individ, vilket det konstruerades till i *Dagens* diskurs, kunde abortfrågan ses som en konflikt mellan två individers rättigheter, fostrets rätt till liv och kvinnans rätt till abort. Om fostret sågs som en del av kvinnan kunde det anses vara rimligt att det var just kvinnan som fick bestämma över vad som skulle hända med graviditeten, men det kunde framställas som mindre självklart om det var två individer det handlade om. På så sätt kunde diskursen i *Dagen* där foster gavs personskap användas av dem för att visa varför den fria aborten var fel när en individ tilläts bestämma över en annans liv. Att betona att abort skulle vara en konflikt mellan två individer är också precis det sätt som ett skapande av fosters personskap har

⁹⁸ Björklund, “Contested Pictures”, s 100, Jülich, “Picturing Abortion Opposition”, s 306.

⁹⁹ *Dagen*, 1996-04-17.

¹⁰⁰ *Dagen*, 1991-04-04.

¹⁰¹ Duden, *Disembodying Women*.

¹⁰² *Dagen*, “Tännsjös avslöjande gråtmildhet”, 1994-01-25.

använts av abortmotståndare i andra sammanhang.¹⁰³ Sedan behövde denna diskurs kanske inte visa att ett totalförbud mot aborter var rätt, men den skulle kunna användas för att förklara att staten som bestämmer över alla individer skulle få bestämma över aborterna. Det var också en abortlagstiftning där staten skulle bestämma som förespråkades i *Dagen*.¹⁰⁴ Utan denna diskurs om att foster var egna, levande individer hade man kanske också riskerat att förespråkare för den fria aborten skulle vänt ens egen argumentation mot en och ifrågasatt varför kvinnan inte skulle få bestämma över sitt eget liv om det var så viktigt med rätt till livet. När man framställde det som en kamp mellan två olika individers liv kunde det dock antydast att det i så fall var värre att avsluta ett liv (fostrets), än att en kvinnas liv förändrades.

6.1.3 Livets början?: Sammanfattande diskussion

Analysen var alltså upplagd tematiskt snarare än kronologiskt eftersom det inte skedde någon förändring över tid i hur diskursen om när livet börjar framkom 1991–1996. Det visar att denna diskurs alltså användes på samma sätt och verkar ha ansetts vara lika viktig att ta upp under hela min studerade tidsperiod. Detta kan ha berott på att det var ett argument som de som låg bakom *Dagen* förväntade sig skulle övertyga många, men det kan också ha berott på att denna diskurs var stark i de frikyrkliga kretsar *Dagen* representerar.

Den diskurs som då framkom kring detta var en där foster redan från konceptionen skulle ses som levande, individuella, mänskliga individer som tillskrevs ett visst moraliskt värde. Detta syns i att fostren kallades saker som barn och människor, betonades vara liv, samt framställdes som värda att ha medlidande med. Denna diskurs som framkom i *Dagen* bör också kunnat skapa en social verklighet där detta sågs som sant och där abort därför skulle vara fel eftersom det i så fall var att avsluta ett människoliv. Dessutom kunde en bild av abortfrågan som en konflikt mellan två individer uppstå. För en jämförelse med tidigare forskning har Dahl visat att *Dagen* mellan 1965 och 1974 också använde fostrets människovärde som ett argument mot den fria aborten. Dessutom fanns redan då argumenten om att livet började vid konceptionen.¹⁰⁵ Därmed kan det ses att detta var argument som *Dagen* använde innan den fria aborten infördes och sedan fortsatte att använda. Även detta visar att det var en stark diskurs i de kretsar *Dagen* representerar. Vidare framkom diskursen i ledarna med en modalitet som gjorde att synen på foster framstod som objektiv och sann. Slutligen kan hela diskursen sammanfattas i citatet “vi är ju i grunden överens om att varje människa bör få

¹⁰³ Feshari – Karlsson, “Abort - Vems rättighet?”, s 13–14.

¹⁰⁴ *Dagen*, 1991-10-10, *Dagen*, 1992-02-26, *Dagen*, 1992-11-29, *Dagen*, “Kds’ program”, 1993-02-03, *Dagen*, “Att påverka samveten”, 1995-05-12, *Dagen*, “Förebygg aborter!”, 1996-01-30.

¹⁰⁵ Dahl, *Människovärde utan gräns?*, s 27, 33–35.

leva”.¹⁰⁶ Om människor accepterade diskursen som framkom i *Dagen* där foster var levande, individuella människor skulle detta innebära att fri abort var fel eftersom den inte lät alla människor leva.

6.2 Textdimensionen och diskurs två: Selektiva aborter

6.2.1 Selektiva aborter: fosterdiagnostik och “fel kön”

Jag har valt att kalla denna diskurs för diskursen om selektiv abort, men detta är inte egentligen det språkbruk som används i mitt källmaterial. Anledningen till att jag ändå kallar diskursen det är att det kan fånga in både aborter på grund av fostrets kön och aborter efter fosterdiagnostik i en diskurs, vilket är de två teman som framkommer i materialet. Denna diskurs om selektiv abort fanns det färre ledare som passade in på. Troligtvis var denna diskurs alltså mindre stark än den om att även foster är liv, i alla fall i de kristna kretsar vars åsikter representerades på *Dagens* ledarsidor. Det är även intressant hur ledarna är utspridda över tid. 1991 och 1992 finns det tre respektive fyra ledare från. Sedan finns det inga från 1993 och bara en om året 1994, 1995 och 1996. Det skedde alltså en förändring över tid i hur ofta denna diskurs framkom i *Dagen*, men både könsselektiva aborter och aborter efter fosterdiagnostik förekom i ledarna under hela tidsperioden. Det är därmed kanske inte särskilt troligt att denna tidsfördelning av ledarna berodde på händelser i samhället som påverkade vad som skrevs om. Istället är det mer troligt att diskursen bara inte ansågs vara lika viktig som den om vad ett liv är. Dock är det svårt att dra slutsatser av avsaknaden av ledare.

6.2.2 Selektiva aborter: Människovärde

Det fanns mindre tydliga mönster i ordval när denna diskurs framträdde jämfört med i diskursen om vad ett liv är, men genomgående användes ordval som fick selektiv abort att framstå som något negativt. Inte då bara för att man från *Dagens* sida var emot aborter i allmänhet utan selektiv abort framställdes som något dåligt utöver att aborter i allmänhet var dåliga. Delvis framställdes det som att selektiv abort var fel för att det ställde föräldrar inför ett svårt dilemma.¹⁰⁷ Allra vanligast var dock argumentet att selektiva aborter skulle urholka människovärdet mer än andra aborter. Exempel på detta syns i att *Dagen* kallade det människofientligt med fosterdiagnostik och använde ord som “systematisk fostersortering”.¹⁰⁸ *Dagen* pekade också på att aborter gjorda efter fosterdiagnostik speciellt skulle urholka människovärdet för människor med funktionsnedsättningar, genom att det skapade

¹⁰⁶ *Dagen*, 1991-10-10.

¹⁰⁷ *Dagen*, “En norsk”, 1991-10-09.

¹⁰⁸ *Dagen*, “Kris för människovärdet”, 1991-01-08.

möjligheten att värdera egenskaper.¹⁰⁹ Synen att det skulle kunna användas för att värdera barn syntes också i att de menade att fosterdiagnostik, i kombination med artificiella inseminationer, kunde användas för “rasförädling” och “avelstänkande”.¹¹⁰ I detta syns alltså att det framträdde en diskurs i *Dagen* där den selektiva aborten sågs som mer fel än andra aborter just eftersom den var selektiv. Det selektiva i den kopplades nämligen till värdering av egenskaper som skulle kunna ge rasförädlingsmöjligheter och en minskad respekt för människovärdet för de som hade kunnat väljas bort.

Att diskursen alltså konstruerade selektiva aborter som mer fel än andra kan förstås utifrån begreppet “deservingness”. För att undersöka “deservingness” frågade van Oorschot “who should get what and why?”.¹¹¹ I den diskurs som framkom i *Dagens* ledare skulle svaret på detta bli att alla foster, oavsett vilket värde samhället gav dem, förtjänade ett liv. Varför-frågan kan besvaras utifrån att diskursen om när livet började, som jag visade i diskussionen av den, framställde foster som att de var människor och därför förtjänade att leva. Detta skulle ju göra alla aborter fel. Den kan också besvaras utifrån att *Dagens* diskurs om selektiv abort, som jag precis har visat, framställde det som att selektiva aborter skulle ge ett urholkande av människovärdet. Framför allt skulle detta ske för utsatta grupper i samhället när människor gavs möjligheten att värdera, och välja bort, vissa egenskaper hos sina barn.¹¹² Därmed skapades kanske av diskursen en världsbild där aborter i allmänhet, men framför allt selektiva aborter, var extra fel eftersom det inte bara drabbade fostren utan även andra utsatta grupper i samhället.

Vidare kan det utifrån begreppet “deservingness” diskuteras varför denna diskurs framkom. En sak som kunde göra att någon sågs som förtjänt av något var att de hade en identitet som liknade de som skulle ta ställning till vad man förtjänade.¹¹³ I diskursen om när livet börjar visade jag att foster framställdes som människor och att de då fick en identitet lika den hos *Dagens* läsare som ju också var människor. Denna diskursiva konstruktion av foster skulle alltså kunna skapa en upplevelse av att de var “deserving” av skydd mot abort eftersom de hade en identitet lik de som tog ställning till vad de förtjänade, i det här fallet *Dagens* läsare. Detta skydd borde dock gälla alla foster, inte bara de som drabbades av selektiva aborter.

¹⁰⁹ *Dagen*, “Manipulation med livet”, 1992-02-27.

¹¹⁰ *Dagen*, “Etik”, 1992-04-21.

¹¹¹ van Oorschot, “Who should get what and why?”, s 34.

¹¹² *Dagen*, “Manipulation med livet”, 1992-02-27.

¹¹³ van Oorschot, “Who should get what and why?”, s 36-37.

Därför förklarar det inte fullt ut att selektiva aborter framställdes som extra fel av diskursen i *Dagen*.

Istället kan detta förstås utifrån “deservingness”-kategorin om att folk som upplevs som extra behövande också anses förtjäna extra mycket hjälp.¹¹⁴ I *Dagen* framställdes det som att två grupper utsattes för selektiva aborter. Dessa var “handikappade” (för att använda *Dagens* språkbruk) och barn med “fel kön”. Ibland skrevs det uttryckligen att detta var flickor men det skulle också ibland kunna tolkas som att det var vad föräldrarna tyckte var “fel”.¹¹⁵ När *Dagen* då pekade ut vilka grupper de menade drabbades av de selektiva aborterna skapades samtidigt en bild av vissa foster som extra “deserving”. Diskursen kan nämligen tolkas som att de foster som hade funktionsnedsättningar eller “fel kön” var extra behövande för att de hade dömts ut i förväg, innan de ens föddes. Detta skulle innebära att de kunde anses vara extra behövande av skydd eftersom de inte bara behövde skydd från aborter i allmänhet, utan från aborter de drabbades av på grund av vilka de var och vilka egenskaper de hade. Fostren vid andra aborter valdes ju bort oavsett egenskaper, men diskursen kring de selektiva aborterna skapade en bild av att selektiva aborter var (bort)val riktade mot just det individuella fostret. Därmed inte sagt att diskurserna som framkommer i *Dagen* visade att vissa foster inte förtjänade skydd från aborter. Med begreppet “deservingness” applicerat på diskursen om selektiv abort syns dock att vissa foster framställdes som extra utsatta och extra skyddsvärda. Det fanns alltså i diskursen en skala av skyddsvärdhet för fostren där vissa foster framställdes som att de aborterades på grund av vilka de var och därmed sågs som extra utsatta och förtjänta av extra mycket skydd.

6.2.3 Selektiva aborter: Fosterdiagnostik, pålitlighet och vetenskapen

Det fanns även en annan aspekt av denna diskurs än att selektiva aborter framställdes som extra fel för att det drabbade svaga grupper. Detta var att teknologin bakom fosterdiagnostiken ifrågasattes. Kopplat till transitivitet framställdes ibland medicinska och tekniska framsteg som det som orsakade fosterdiagnostikens utbredning. Bland annat skrevs att “medicinska och tekniska landvinningar ställer människan och samhället i svåra valsituationer”¹¹⁶ och att utbredd fosterdiagnostik kom på grund av förfinad teknik.¹¹⁷ Dock ingick det alltså i *Dagens* diskurs en tveksamhet till om denna medicinska och tekniska utveckling var säker. *Dagen*

¹¹⁴ van Oorschot, “Who should get what and why?”, s 36-37.

¹¹⁵ *Dagen*, 1991-05-29, *Dagen*, 1992-02-27, *Dagen*, 1994-04-21, *Dagen*, 1995-06-20, *Dagen*, “En yrvaken abortreaktion”, 1996-04-04.

¹¹⁶ *Dagen*, 1992-02-27.

¹¹⁷ *Dagen*, 1996-04-04.

hävdade att foster som diagnostiserats med fosterdiagnostik faktiskt kunde självläka.¹¹⁸ Fosterdiagnostik beskrevs också som opålitlig.¹¹⁹ Man skrev detta med en modalitet av sanning och objektivitet trots att detta inte nödvändigtvis var objektivt och sant. Därmed lät *Dagen* sig själva definiera den objektiva sanningen om fosterdiagnostik. Vidare visades skepsisen mot den tekniska utvecklingen när *Dagen* skrev att en kvinna efter genomförd fosterdiagnostik som hade visat att fostret var sjukt “uppmuntrades av läkarna att göra abort”.¹²⁰ Kopplat till transitivitet var det läkarna som i detta framställdes som anledningen bakom den selektiva aborten. I denna formulering gjorde då *Dagen* det möjligt att lägga skuld på läkarna för abortbeslutet snarare än på kvinnan. Sedan fortsatte man med att skriva “efteråt fick hon det dramatiska beskedet: fostret var friskt”.¹²¹ Alltså framställdes det även i detta exempel som att fosterdiagnostiken kunde vara missvisande. Kopplat till begreppet “deservingness” spelar detta också in i resten av diskursen om selektiva aborter. Detta eftersom det skulle kunna tolkas in att fostren också förtjänade att skyddas från osäker teknik. Det var alltså en dubbel argumentation i diskursen. Det hävdades både att foster förtjänade att inte aborteras trots att det var något “fel” med dem och att de förtjänade att inte aborteras eftersom det kanske ändå inte var något “fel”.

6.2.4 Selektiva aborter: Sammanfattande diskussion

För att sammanfatta framgick en diskurs där selektiva aborter, fast omnämnda som aborter efter fosterdiagnostik och på grund av kön, var mer fel än aborter i allmänhet. Detta syns i att de kopplades ihop med ord som bristande människovärde eller rashygien och i att *Dagens* uppfattning om att det var fel framställdes som självklar, sann och objektiv. Denna diskurs, ihop med diskursen om vad ett liv är, bör ha skapat en världsbild där fri abort var fel eftersom det möjliggjorde de selektiva aborterna. I diskursen ingick också att det var extra fel med selektiva aborter för att det annars var “extra behövande” foster som drabbades och att dessa förtjänade extra skydd istället. Dessutom framställdes det som extra fel att de selektiva aborterna drabbade foster som valdes bort på grund av sina egenskaper. Även om det i *Dagen* framgick att det i princip alltid var fel att välja bort ett foster genom att göra abort, så framställdes det som extra fel att välja bort ett specifikt foster snarare än det foster man bara råkade vara gravid med om man gjorde en abort av andra anledningar. Sedan fanns också en andra dimension av denna diskurs där selektiva aborter framställdes som fel eftersom

¹¹⁸ *Dagen*, 1991-05-29.

¹¹⁹ *Dagen*, “Abort mot sin vilja”, 1992-06-24.

¹²⁰ *Dagen*, 1992-06-24.

¹²¹ *Dagen*, 1992-06-24.

tekniken för fosterdiagnostik skulle vara osäker. Av diskursen skapades då en världsbild där det kanske var möjligt att ifrågasätta hela fosterdiagnostikens varande om tekniken inte ens ansågs fungera. Därmed kunde denna diskurs i *Dagen* låta dem argumentera mot selektiv abort och den fria abort som möjliggjorde den utifrån argument både om att skydda svaga, sjuka foster och att skydda friska foster som också kunde drabbas av selektiva aborter.

Denna diskurs förekomst är mycket intressant kopplat till tidigare forskning. Dahl tar inte upp selektiva aborter eller fosterdiagnostik som ett av de teman hon identifierar i *Dagens* argumentation på 1960- och 1970-talen.¹²² Varför var det då en diskurs som tydligt framträdde på 1990-talet? Det skulle kunna bero på hur vanligt det var med fosterdiagnostik. Även om fosterdiagnostik, som ultraljud och fostervattenprov, började användas på 1970-talet¹²³ och skulle ha kunnat finnas med under andra halvan av Dahls undersökta tidsperiod kan det tänkas att diskursen om detta blev mer framträdande när användningen av fosterdiagnostik ökade. Dessutom undersöker Dahl vilka teman som fanns i *Dagens* argumentation om abort innan den fria aborten infördes 1974.¹²⁴ Det kan tänkas att diskursen blev vanligare efter den fria abortens införande eftersom det var först då den gravida kvinnan, och eventuella partners, själva kunde bestämma att göra en abort efter att ha fått reda på att något var fel på fostret.

6.3 Textdimensionen och diskurs tre: Samhällets utveckling

6.3.1 Samhällets utveckling: Mot ett bättre samhälle?

Diskursen om samhällets utveckling innehöll två delar, en om hur utvecklingen dittills hade sett ut och en om hur framtiden skulle kunna se ut. Absolut mest fokus lades i diskursen på utvecklingen dittills. Eftersom det alltså ändå är en del av diskursen är det dock värt att först diskutera hur diskursen som framkom i *Dagen* framställde framtiden. Denna del av diskursen var relativt positiv och man beskrev ett ökande engagemang i abortfrågan,¹²⁵ en “växande skara abortmotståndare”¹²⁶ och att “Ja till livet” hade bidragit till en svängning i samhällsopinionen om den fria aborten.¹²⁷ Dessa saker uttrycktes alla med sanning som modalitet när det sades att det “var” eller “skulle bli” på ett visst sätt. Därmed framkom en del av en diskurs om samhällsutvecklingen där det framställdes som självklart att den framtida

¹²² Dahl, *Människovärde utan gräns?*.

¹²³ Statens medicinsk-etiska råd, “Analys av foster-DNA i kvinnans blod: Icke invasiv fosterdiagnostik (NIPT) för trisomi 13, 18 och 21 – etiska aspekter”. *SMER rapport 2015:1*. (2015). Tillgänglig: https://smer.se/wp-content/uploads/2015/10/Smer-2015_1-webb-PDF.pdf (Hämtad 8/5 2023). s 13.

¹²⁴ Dahl, *Människovärde utan gräns?*.

¹²⁵ *Dagen*, 1992-05-26.

¹²⁶ *Dagen*, 1994-06-09.

¹²⁷ *Dagen*, “Aborterna minskar”, 1996-04-12.

utvecklingen skulle gynna abortmotståndare. Detta kan ha berott på att man från *Dagens* sida hade en sådan världsbild. Som Lennerhed har visat var 1990-talet en tid av uppblående abortmotstånd, även om det aldrig fick någon egentlig påverkan på politiken,¹²⁸ och diskursen skulle kunna hänga ihop med dessa strömningar i samhället. Dock kan det också ha varit ett sätt att uppmuntra människor att stöda kampen mot abort. Att det framställdes som mer troligt att man skulle lyckas påverka samhället kanske gjorde att fler ville engagera sig.

Denna potentiellt positiva samhällsutveckling kan också ses i att ett av de få tillfällen när man uttryckte sig med mindre sanningshalt i modaliteten var när man skrev att fri abort *tycktes* ha stort stöd bland politiker och opinionsbildare.¹²⁹ Detta är ett tveksammare sätt att uttrycka det på än att säga att den fria aborten hade stort stöd. Anledningen bakom detta ordval skulle kunna vara att i den diskurs som framkom i *Dagen* borde det inte ingå en del där det framställdes som att politiker definitivt var för fri abort. Detta eftersom det skulle motsäga delen av *Dagens* diskurs om samhällsutvecklingen där abortmotstånd skulle få ett ökande stöd i samhället. Sammantaget kan i alla fall en del av diskursen om samhällets utveckling ses där det framställdes som troligt med en samhällsutveckling som gynnade abortmotståndarna.

6.3.2 Samhällets utveckling: Sekularisering och marginaliserade kristna?

Dock var det klart vanligare i diskursen att en negativ syn på samhällsutvecklingen framkom. I denna del av diskursen var det kanske allra viktigaste temat sekularisering. Sekularisering, eller synonymer som avkristning användes, ofta i kombination med ordet liberalism eller liberalisering, som en beskrivning av hur samhället hade utvecklats fram till och under 1990-talet. Detta kopplades till den fria aborten som beskrevs visa att sekulariseringen hade skett och genom att sekulariseringen beskrevs ha tillåtit den fria aborten genom att minska människors respekt för livet.¹³⁰ Aborterna kallades också den “enskilt största tragedin [...] i det moderna [*sic!*] samhället”.¹³¹ Dessa ordval visar på en diskurs där det framställdes som att det hade framkommit en liberal, modern och icke-kristen samhällsanda som kunde kopplas till den fria aborten. Vidare sattes den “traditionellt kristna” synen i kontrast med detta och beskrevs vara “avvisande” mot abort.¹³² Som motsatsord till den fria aborten och samhällsutvecklingen som den fört med sig den användes också “naturlig moral”¹³³ och en

¹²⁸ Lennerhed, “No backlash for Swedish women?”, s 332.

¹²⁹ *Dagen*, “Samhällsklimat i omvandling”, 1996-06-06.

¹³⁰ Se ex *Dagen*, 1991-01-08, *Dagen*, “Expressen varnar för KDS”, 1991-02-07, *Dagen*, “Församlingens profetör”, 1994-02-26, *Dagen*, 1994-03 -25.

¹³¹ *Dagen*, 1995-03-11.

¹³² *Dagen*, “Aborterna som samvetsproblem”, 1991-04-04.

¹³³ *Dagen*, 1991-02-07.

tidigare "kristen människosyn" som hade ersatts.¹³⁴ Just detta ordval om en kristen människosyn är intressant kopplat till tidigare forskning. Dahl pekar på att man i *Dagen* på 1960- och 1970-talet menade att människovärdet kom ur den kristna tron eftersom livet var en gåva från Gud.¹³⁵ Det syns då att man i *Dagen* fortfarande på 1990-talet menade att detta kristna sätt var det rätta sättet att se människor när man betonade en *kristen* människosyn. Dock nämndes inte att livet kom från Gud i mitt material. Sammantaget framträdde en diskurs i *Dagen* där samhällets utveckling beskrevs som icke-kristen och sekulariserad. Detta framställdes sedan som något som tillät den fria abortens existens.

Denna analys av diskursen i *Dagen* visar alltså att en kristen människosyn och riskerna med sekulariseringen var viktiga för att motivera *Dagens* ståndpunkter kring abort. Samtidigt har dock Lennerhed i tidigare forskning visat att religiösa argument mot abort på 1990-talet blev mindre viktiga exempelvis i "Ja till livets" argumentation, medan medicinska och etiska argument blev viktigare.¹³⁶ Ändå verkar detta inte ha skett i *Dagen*. Tvärtom visar betoningen av att sekulariseringen var något negativt och att den kristna människosynen borde fått råda att de som låg bakom *Dagen* fortfarande använde argument mot fri abort baserade på kristendom. De verkade också uppleva att samhället utvecklades bort från kristendomen, vilket kan kopplas till att tidigare forskning har visat att sekulariseringen under andra halvan av 1900-talet var viktig för utvecklingen kring abort. Swärd menar att kristendomens försvagade inflytande var en anledning bakom att abortlagstiftningen kunde ändras 1974.¹³⁷ Därmed syns vid en jämförelse med tidigare forskning att den betoning av sekulariseringens risker kopplat till abort som framkom i diskursen om samhällsutvecklingen i *Dagen* kom ur en samhällskontext där sekulariseringen faktiskt hade skett och kanske också berett väg för den fria aborten. Att uttryckligen kristna argument fortsatte att användas i diskursen om samhällets utveckling i *Dagen*, trots sekulariseringen och att Lennerhed visade att de blev mindre viktiga i "Ja till livets" argumentation,¹³⁸ skulle också kunna visa att denna del av diskursen var riktad mot just de kristna i *Dagens* läskrets. Dessutom kombinerades dessa kristna argument med moraliska och medicinska argument, som i diskursen om att foster är liv. Därmed kan det ses att *Dagen* både innehöll delar av diskurser baserade på kristendom och baserade på annat.

¹³⁴ *Dagen*, 1991-01-08.

¹³⁵ Dahl, *Människovärde utan gräns?*, s 27.

¹³⁶ Lennerhed, "No backlash for Swedish women?", s 332.

¹³⁷ Swärd, *Värför Sverige fick fri abort*, s 176.

¹³⁸ Lennerhed, "No backlash for Swedish women?", s 332.

Kopplat till att diskursen om samhällets utveckling alltså lyfte avkristning syns också att *Dagen* framställde det som att de som inte höll med majoriteten i samhällets åsikt om abort inte togs på allvar. Bland annat skrevs detta fram som att det i abortfrågan bara kunde sägas saker som var “politiskt lämpliga”.¹³⁹ *Dagen* menade även att de som var emot den fria aborten hutades åt, bemöttes “som icke önskvärda medborgare”¹⁴⁰ och dömdes ut som udda.¹⁴¹ Utifrån transitivitet är det intressant att det inte egentligen angavs någon aktör som ansåg, hutade åt eller dömde. Detta skulle kunna innebära att skulden för det inte kunde läggas på någon. I kontexten framgår det dock att det var majoritetssamhället som gjorde alla dessa saker. Att majoriteten alltså framställdes som att de stängde ute och nästan till och med marginaliserade de kristna abortmotståndarna när de bemötte dem “som icke önskvärda”¹⁴² skulle kunna tolkas som ett försök att skapa en gemensam abortmotståndaridentitet. Detta då genom att få abortmotståndare att känna att de tillhörde en grupp som behövde hålla ihop mot resten av samhället. Alltså kunde abortmotstånd på detta sätt både vara splittrande och enande. I diskursen verkade det både ha konstruerats en splittring mellan abortmotståndarna och resten av samhället och ett enande av abortmotståndarna runt en gemensam sak.

Detta kombinerades också med att *Dagen* uppmanade människor att kämpa mot abort just på kristen grund,¹⁴³ vilket syns i att man exempelvis menade att “de kristna bör tala för de allra minsta bland sina bröder”.¹⁴⁴ Därmed framställdes det i *Dagen* som självklart att om man var kristen så borde man också kämpa emot den fria aborten. Det skulle kunna innebära att den diskurs som användes i *Dagen* kring samhällets utveckling inte bara skapade en gemensam abortmotståndaridentitet utan specifikt en kristen sådan. Att det betonades att kristna borde stå upp mot aborter skulle även kunna tolkas som ett utslag för en världsbild där det fanns en “riktig” kristen identitet i vilken man måste vara emot abort. Diskurser kan också just skapa sociala identiteter.¹⁴⁵ I tidigare forskning har Dahl visat att *Dagen* redan 1965–1974 betonade hur kristna, och framför allt Pingstkyrkliga, samfund bland annat genom att motsätta sig den fria aborten upprätthöll en riktig kristendom trots att samhället gled ifrån den.¹⁴⁶ Detta är alltså samma typ av diskurs om samhällets utveckling som framkommer i min analys av *Dagen* på 1990-talet där “riktiga” kristna ställs upp som motpol till sekulariseringen och den fria

¹³⁹ *Dagen*, “Obekväma åsikter”, 1995-04-05.

¹⁴⁰ *Dagen*, 1994-08-30.

¹⁴¹ *Dagen*, 1996-04-17

¹⁴² *Dagen*, 1994-08-30.

¹⁴³ Se ex *Dagen*, “Bred front för människovärdet”, 1995-05-13.

¹⁴⁴ *Dagen*, 1993-04-24.

¹⁴⁵ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 73.

¹⁴⁶ Dahl, *Människovärde utan gräns?*, s 62–63.

aborten. I *Dagen* framträdde sammanfattningsvis en diskurs om samhällets utveckling som skapade en världsbild där samhället hade "gått utför" i och med att det sekulariserats. Denna diskurs kan sedan tolkas som ett sätt att skapa en gemensam kristen abortmotståndaridentitet genom att det i ordvalen som gjordes kunde tolkas som att de kristna abortmotståndarna borde hålla samman mot resten av samhället för att de annars skulle riskera att exempelvis hutas åt.

6.3.3 Samhällets utveckling: Sexualmoral och "deservingness"

Den fria aborten kopplades också samman med andra samhällsfrågor som en större normupplösning. Bland annat nämndes i nära anslutning till argument mot den fria aborten att trogna äktenskap och sammanhållna familjer inte längre prioriterades av samhället.¹⁴⁷ Dessutom pekade *Dagen* på att den fria aborten hängde samman med utvecklingen av en dålig sexualmoral, både genom att detta skrevs uttryckligen,¹⁴⁸ och exempelvis genom att ordet skörlevnad användes¹⁴⁹ (skörlevnad betyder "promiskuöst levnadssätt").¹⁵⁰ Därmed ingick det i diskursen som framkom i *Dagen* 1991–1996 att hela samhällsmoralen hade förskjutits så att även sexualmoralen samt värderingar kring familj och äktenskap hade ändrats. Tidigare forskning visar dock att en klart friare syn på sex hade kommit i Sverige redan på 1960-talet.¹⁵¹ Uppenbarligen hade denna friare sexualmoral enligt diskursen som framkom i *Dagen* slagit igenom i samhället, men inte i de grupper som *Dagen* representerade eftersom de i så fall inte hade ställt sig så negativa till den i diskursen om samhällets utveckling.

Hittills har det alltså setts hur aborter framställdes som fel genom att kopplas samman med sekulariseringen och en dålig sexualmoral. I diskurserna om livets början och selektiv abort framställdes aborter också som fel utifrån att de släckte individuella liv och att selektiva aborter kunde leda till urholkandet av människovärdet. Detta skulle kunna ge bilden av att *Dagen* argumenterade för ett totalförbud mot abort, men så var inte fallet. I *Dagen* framställdes det som att aborter kunde tillåtas ibland som en "kapitulation inför övermäktiga problem",¹⁵² som undantag,¹⁵³ eller sällsynta undantag¹⁵⁴ som borde förebyggas¹⁵⁵ men kunde

¹⁴⁷ *Dagen*, 1991-02-07, *Dagen*, "En tavla gör ingen sommar", 1994-02-19.

¹⁴⁸ Se ex *Dagen*, "Samhälls-ekonomi och moral", 1991-02-08, *Dagen*, 1992: Specialnummer vecka 14, *Dagen*, 1993-08-05.

¹⁴⁹ *Dagen*, 1991-08-02.

¹⁵⁰ SAOL. "Skörlevnad". (2015). Tillgänglig: <https://svenska.se/saol/?sok=sk%C3%B6rlevnad&pz=4> (Hämtad 9/5 2022).

¹⁵¹ Lennerhed, *Kvinnotrubbel*, s 130-131.

¹⁵² *Dagen*, 1991-10-10.

¹⁵³ *Dagen*, 1995-05-12.

¹⁵⁴ *Dagen*, 1992-02-26, *Dagen*, 1993-02-03, *Dagen*, 1996-01-11.

¹⁵⁵ *Dagen*, 1996-01-30.

få ske vid svåra situationer.¹⁵⁶ De skulle dock inte ses som en allmän rättighet.¹⁵⁷ I diskursen i *Dagen* skapades då en bild av att vissa kvinnor, specifikt de som inte hade kontroll över situationen där de behövde göra en abort utan gjorde det som "kapitulation inför övermäktiga problem",¹⁵⁸ kunde förtjäna en abort. Dessa övermäktiga problem framställdes alltså ungefär som att de tvingade kvinnorna till, och var det som hade försatt kvinnorna i situationen att de behövde göra, en abort, snarare än att situationen hade uppstått bara på grund av val kvinnorna hade gjort. Detta passar alltså in på van Oorschots kategori av "deservingness" där folk ansågs vara mer förtjänta av saker om de inte hade satt sig i situationen där de behövde dem själva.¹⁵⁹ Vidare kan det ses att kvinnorna som framställdes som att de förtjänade aborter också framställdes som extra behövande av aborter eftersom de just hade "övermäktiga problem" eller var i "svåra situationer" vilket passar van Oorschots kategori där extra behövande människor anses vara extra förtjänta av hjälp.¹⁶⁰ Därmed kan det ses att det i *Dagen* konstruerades en bild av att vissa kvinnor som var extra behövande och inte helt på egen hand hade satt sig i den situation de var i kunde förtjäna att få göra en abort, trots *Dagens* inställning till aborter annars.

Detta kan kontrasteras med den diskussion av en skev sexualmoral som också förekom i *Dagens* diskurs om samhällsutvecklingen.¹⁶¹ När den lyftes av diskursen i *Dagen* som en anledning bakom den fria aborten kan det tolkas som skapandet av en bild av kvinnor som inte förtjänade abort. Det skulle i så fall vara de som själva hade försatt sig i en situation där de blev gravida genom att följa den dåliga sexualmoral som hade spridits i samhället. Även om den fria aborten och en dålig samhällsutveckling på detta sätt alltså bands samman i diskursen byggde diskursen om samhällets utveckling uppenbarligen ändå inte på ett totalförbud mot aborter. Dock sattes det i diskursen upp tydliga gränser för vilka aborter som var acceptabla samt vilka kvinnor som förtjänade att få göra abort. Den utveckling av samhället som hade skett där aborterna i och med den fria aborten var fler än de som dessa "deserving" kvinnor behövde, kombinerat med sekulariseringen och förskjutningen av sexualmoralen, var alltså det som egentligen framställdes som den dåliga samhällsutvecklingen av diskursen som framkom i *Dagen*.

¹⁵⁶ *Dagen*, 1992-11-29.

¹⁵⁷ *Dagen*, 1991-10-10, *Dagen*, 1995-05-12.

¹⁵⁸ *Dagen*, 1991-10-10.

¹⁵⁹ van Oorschot, Wim. "Who should get what, and why?", s 36-37.

¹⁶⁰ van Oorschot, Wim. "Who should get what, and why?", s 36-37.

¹⁶¹ Se ex *Dagen*, 1991-02-08, *Dagen*, 1992: Specialnummer vecka 14, *Dagen*, 1993-08-05.

Hittills har jag diskuterat hur samhällsutvecklingen beskrevs ha gett den fria aborten, men den fria aborten och abortlagen, som det enligt *Dagen* fanns “mycket att kritisera”¹⁶² i, framställdes också som en faktor bakom den dåliga samhällsutvecklingen. Detta syns exempelvis i att *Dagen* skrev saker som att när fri abort skrevs in i lagen började människor tro att aborter var acceptabla och lagstiftningen hade därför “lett till ett fruktansvärt slöseri med människoliv”.¹⁶³ Lagstiftningen hävdades ha fått människor att tro “att det är tillåtet att döda människor”.¹⁶⁴ *Dagen* menade också att när liv kunde avbrytas i aborter var det “som en inbjudan till likvidering av åldrande, tynande och handikappat liv”.¹⁶⁵ Modaliteten i detta var alltså sanning och objektiv när *Dagen* framställde det som att lagstiftningen om fri abort verkligen hade gett en dålig samhällsutveckling och en bristande respekt för människolivet. Därmed försökte *Dagen* definiera vad sanningen var. Kopplat till transitivitet ses också att fri abort inte bara framställdes som en effekt av en dålig samhällsutveckling, utan tvärtom också som att den låg bakom och kunde skapa en dålig utveckling. Detta visar att diskursen om samhällets utveckling i *Dagen* kan ha använts för att förklara varför fri abort var fel både utifrån att den kom ur, och bidrog till, en dålig utveckling av samhället.

6.3.4 Samhällets utveckling: Sammanfattande diskussion

Sammanfattningsvis framställdes aborter i diskursen om samhällets utveckling som framkom i *Dagen* både som ett tecken på och en konsekvens av en negativ samhällsutveckling. Dessutom var en aspekt i diskursen att framställa kristna abortmotståndare som i princip marginaliserade och att kristen moral och kristna åsikter inte längre var självklara i samhället, något som bekräftar tidigare forskning. Därmed skapade *Dagen* en viss kristen identitet där bland annat motstånd mot den fria aborten ingick och där de kristna var tvungna att hålla ihop mot majoriteten. Sedan fanns också en del av diskursen där det framställdes som att vissa “deserving” kvinnor kunde förtjäna aborter utan att det betydde att hela samhällets utveckling var negativ.

En mycket viktig dimension av diskursen var alltså att det hade skett en dålig utveckling av samhällets moral. I de två andra diskurserna jag har belyst kan detta också läsas in. Att diskursen om fostrets människovärde fanns visar att man från *Dagens* sida upplevde att en samhällsförskjutning hade skett så att fostrets människovärde inte respekterades. Annars hade denna diskurs troligtvis inte funnits. Även att diskursen om selektiv abort användes för att

¹⁶² *Dagen*, “Kds framtid”, 1994-09-28.

¹⁶³ *Dagen*, 1991-02-08.

¹⁶⁴ *Dagen*, 1996-04-17.

¹⁶⁵ *Dagen*, 1991-08-02.

visa att inte ens de svagaste skyddades skulle kunna visa att man från *Dagens* sida såg att en dålig samhällsmoral uppkommit. De tre diskurser jag har visat framkom i *Dagen* smälte alltså samman till en världsbild där samhällets utveckling hade gått snett och där samhällets moral brast. Samtidigt var en del av diskursen om samhällets utveckling i *Dagen* ändå att det skulle kunna komma att ske en positiv utveckling för abortmotståndarna.

I användningen av denna diskurs fanns också, precis som framför allt i diskursen om att foster är egna liv, ett mönster där diskursen användes likadant över tid. Den förekom under hela tidsperioden 1991–1996 och hade ungefär samma innehåll. Därmed kan det ses att denna diskurs verkar ha varit stark i de kretsar *Dagen* representerade så att den sågs som ett självklart sätt att motivera ställningstagandet till den fria aborten. Kopplat till tidigare forskning har även Dahl visat att ett samhälle utan normer byggda på kristna värderingar framställdes som ett problem i *Dagen* 1965–1974 och att den fria aborten också ansågs ha uppstått som ett utslag av det sekulariserade samhället.¹⁶⁶ När *Dagen* på 1990-talet alltså innehöll en diskurs där just sekularisering och en allmänt dålig normutveckling för samhället lyftes som anledningar bakom den fria aborten hade denna diskurs rötter i det tema i abortdebatten Dahl såg i *Dagen* på 1960- och 1970-talet.

6.4 Diskurserna och den diskursiva praktiken

I en kritisk diskursanalys ingår också en diskussion om textens tillkomst, eller interdiskursivitet och intertextualitet i den. Gemensamt för alla mina tre diskurser är en hög grad av intertextualitet. I många av ledarna bemöter *Dagen* vad någon annan har sagt om fri abort för att sedan förklara sina åsikter utifrån detta. Exempel är att man citerade delar av *Expressens* kritik mot KDS hållning i abortfrågan och bemötte detta med att det var “hög tid också för Expressen att erkänna, att det finns en naturlig moral”.¹⁶⁷ Dessutom byggde *Dagens* ledare i vissa fall på opinionsmätningar, experter, artiklar eller vetenskapliga undersökningar som refererades för att de stöttade deras diskurser kring abort. Exempelvis refererades en professor som hävdade att åtta av tio missbildningar på foster självläkte vilket *Dagen* spann vidare till en ledare om fosterdiagnostik.¹⁶⁸ Den höga intertextualiteten innebär något om tillkomstprocessen bakom dessa ledare i *Dagen*. När de utgick från och bemötte argumenten i andra texter, bör det ha påverkat innehållet i dem. Det har ju nämligen delvis styrts av vad någon annan hade skrivit om som *Dagen* valde att bemöta.

¹⁶⁶ Dahl, *Människovärde utan gräns?*, s 38-40.

¹⁶⁷ *Dagen*, 1991-02-07.

¹⁶⁸ *Dagen*, 1991-05-29.

Interdiskursivitet var också vanligt förekommande i ledarna. Även om det bara var tre ledare jag såg alla tre diskurser jag undersökte i¹⁶⁹ förekom det mycket ofta två stycken i samma ledare. Dessutom förekom också andra diskurser i materialet. Det var alltså mycket sällan bara en enda diskurs förekom i en specifik ledare vilket visar en hög grad av interdiskursivitet. I Faircloughs teori ska en hög grad av interdiskursivitet tyda på en pågående förändring av den diskursiva praktiken medan en låg grad av interdiskursivitet ska innebära att rådande diskursordning bevaras.¹⁷⁰ I *Dagens* ledare såg jag genomgående en hög grad av interdiskursivitet och detta var inget som förändrades över tidsperioden. Detta borde innebära att *Dagens* ledare var en del av ett förändrande av diskursordningen. Till viss del kanske detta stämmer, som jag visade i analysen verkar diskurserna mot abort ha förändrats från 1960- och 1970-talen när diskursen om selektiv abort tillkom. Detta visar att en ny diskurs formulerades i texternas tillkomst och detta skulle innebära en viss förändring av diskursordningen och den diskursiva praktiken. Dessutom är det nog så att *Dagen*, i den grad de medvetet använde diskurser, ville förändra hur man pratade om aborter till en diskursiv praktik där man talade om fri abort på ett sätt som skulle få det att uppfattas som fel. Samtidigt såg jag ingen förändring av användningen av diskurserna 1991–1996 utom att den om selektiv abort var lite vanligare i början av tidsperioden. Därmed kan det ifrågasättas hur stor förändring av den diskursiva praktiken som egentligen fanns i denna interdiskursivitet, eftersom inga nya diskursiva praktiker eller diskursiva blandningar uppstod mellan 1991 och 1996. Snarare kanske det fanns en etablerad diskursordning i den kristna krets som *Dagen* representerade där de tre diskurser jag har undersökt redan var en del av hur man pratade om och förstod abort.

6.5 Diskurserna och den sociala praktiken

Även diskursens koppling till den sociala praktiken bör diskuteras i en kritisk diskursanalys. I detta ingår två aspekter. Först ska nätet av diskurser som den specifika diskursordningen ingår i synliggöras. Sedan ska också kulturella och sociala strukturer som sätter gränser för diskurserna diskuteras.

Som min analys av vilka diskurser som fanns i *Dagen* har visat så stöttade de diskurser som framkom det ställningstagande *Dagen* gjorde mot fri abort. För det första fanns en diskurs om att fostret var ett eget liv och en egen individ. Detta är också ett tema i abortmotstånd i

¹⁶⁹ Specifikt är dessa *Dagen*, 1994-04-21, *Dagen*, 1995-06-30 och *Dagen*, 1996-04-04.

¹⁷⁰ Winther Jörgensen – Phillips, *Diskursanalys*, s 87.

Sverige som har identifierats av tidigare forskning. Dahl visar på att foster menades vara unika människor och inte en del av kvinnans kropp i *Dagen* redan 1965–1974.¹⁷¹ Björklund och Jülich har visat hur användningen av fosterfotografier i Sverige skapade en upplevelse av foster som människor.¹⁷² Lennerhed beskrev att redan 1947 utkom en “folkskrift” mot aborter där en bild på ett foster som beskrevs som “människoliknande” förekom¹⁷³ och att det under 1980- och 1990-talet fanns och förstärktes en syn i samhället på foster som egna individer.¹⁷⁴ Detta tyder med andra ord på att *Dagens* diskurs om att foster är människoliv ingick i ett större nät av diskurser som sade samma sak och hade historiska rötter.

Diskursen om selektiva aborter nämns inte alls i Dahls undersökning av teman i abortdebatten i *Dagen* så den diskursen verkar ha tillkommit efter 1974. Denna diskurs framkom i *Dagen* under min undersökta tidsperiod genom argument kring att det skulle vara extra fel med selektiva aborter, delvis baserat på en underliggande argumentation om de foster som selektivt aborterades “extra” svaghet. Lennerhed har visat att “Ja till livet”-rörelsen på 1990-talet krävde en mer restriktiv användning av fosterdiagnostik.¹⁷⁵ På så sätt syns att denna diskurs fanns även utanför *Dagen* och knöt an till ett större nät av diskurser i samhället. Samtidigt visar Lennerhed också på att det fanns människor i samhället som tvärtom argumenterade för att kvinnor borde ha rätt till selektiv abort om fostret annars skulle lida.¹⁷⁶ Därmed ingick *Dagens* diskurs om selektiva aborter uppenbarligen i ett större nät av diskurser om hur selektiva aborter borde ses, där både diskurser för och emot selektiv abort fanns.

Slutligen kan det ses att *Dagens* diskurs om samhällets utveckling verkligen vilade på hur samhället höll på att utvecklas. Det hade skett en förskjutning av sexualmoralen redan på 1960-talet¹⁷⁷ och en sekularisering, som *Dagen* hade protesterat mot redan 1965–1974.¹⁷⁸ Detta var något de fortsatt beklagade under min undersökta period. Sedan hänger denna diskurs ihop med de två andra jag undersökt genom att de gemensamt skapade en världsbild där fri abort var fel. På så sätt kan det ses att de tre diskurser som i min analys framkommer i *Dagen* kanske egentligen främst ingick i ett diskursivt nät med varandra. I en kritisk diskursanalys kan man också se om de diskurser man synliggör upprätthåller ojämlikhet och svaret på detta blir att de skulle kunna göra det om man ser det som en jämlikhetsfråga att

¹⁷¹ Dahl, *Människovärde utan gräns?*, s 27-34, 51.

¹⁷² Björklund, “Contested Pictures”, s 100, Jülich, “Picturing Abortion Opposition”, s 306.

¹⁷³ Lennerhed, *Historier om ett brott*, s 161.

¹⁷⁴ Lennerhed, “No backlash for Swedish Women”, s 327, 332.

¹⁷⁵ Lennerhed, “No backlash for Swedish Women”, s 332.

¹⁷⁶ Lennerhed, “No backlash for Swedish Women”, s 335.

¹⁷⁷ Lennerhed, *Kvinnotrubbel*, s 130-131.

¹⁷⁸ Dahl, *Människovärde utan gräns?*, s 62–63.

kvinnan får bestämma över sin egen kropp. Dock verkar dessa diskurser inte ha dominerat samhället så om de upprätthöll sådana ojämlikheter var det i så fall "bara" i vissa kretsar vars världsbild skapades av dessa diskurser.

Det kan också ses vilka delvis icke-diskursiva sociala och kulturella relationer som sätter gränserna för den diskursiva praktiken. I detta kan det lyftas att diskurserna som framkommer i *Dagen* påverkades av saker som den lagstiftning som fanns i Sverige. Abortlagen från 1974 var ju det som *Dagens* diskurser användes för att argumentera mot och utan den hade diskurserna definitivt sett annorlunda ut. Sedan sattes ramarna för diskursen också av saker som en pågående sekularisering och en utveckling av reproduktionsteknologin. Utan sekulariseringen och denna tekniska utveckling hade kanske diskurserna om samhällets negativa utveckling och fosterdiagnostik inte använts. Dahl pekade ju inte på att diskursen om selektiva aborter fanns i *Dagen* 1965–1974,¹⁷⁹ men jag identifierade den i mitt källmaterial när en utveckling av reproduktionsteknologin faktiskt hade skett. Därmed satte dessa processer ramarna för diskursen eftersom att och hur dessa utvecklingsprocesser skedde gjorde det möjligt att använda diskurserna alls och styrde vad de innehöll. I en annan legal, kulturell och vetenskaplig kontext hade diskurserna i *Dagen* alltså sett annorlunda ut.

7. Diskussion och slutsatser

Uppsatsen har haft syftet att undersöka hur argumentation mot fri abort kunde ta sig uttryck i frikyrkliga sammanhang 1991–1996, alltså över femton år efter att fri abort legaliserades i Sverige. De två första frågeställningarna var: *Hur motiveras ställningstagandena kring den fria aborten i Dagen 1991–1996? Vilka diskurser kring abort framkommer?* Detta kan besvaras med att ställningstagandena till den fria aborten i *Dagen* motiverades utifrån åtminstone tre vanligt förekommande diskurser. Dessa diskurser var för det första när livet började, där ett personskap skapades för fostren så att de framställdes som levande människor. Detta blev ett sätt att peka på att fri abort var fel när aborter kunde tolkas som en konflikt mellan fostrets och kvinnans rättigheter. För det andra framkom en diskurs om att selektiva aborter var extra fel och att fri abort var fel eftersom det möjliggjorde selektiva aborter. Denna diskurs framkom genom att vissa grupper av foster diskursivt konstruerades som extra svaga och därmed extra förtjänta av skydd från aborter. Dessutom ifrågasattes fosterdiagnostikens säkerhet. För det tredje framkom en diskurs om att samhället hade utvecklats på ett negativt

¹⁷⁹ Dahl, *Människovärde utan gräns*.

sätt med sekularisering och en förskjutning av sexualmoralen, vilket den fria aborten både hade lett till och var ett symptom på. Därmed skulle fri abort vara fel eftersom det både gav, och fanns på grund av, en dålig samhällsutveckling som inte borde fortsätta.

Samtidigt innebar detta inte att *Dagens* ställningstagande var att alla aborter var fel, bara att den fria aborten var det. Vissa kvinnor framställdes som att de kunde vara "deserving" av att få göra en abort, utan att detta skulle innebära att hela samhällsmoralen förföll. Varför denna del av diskursen om samhällets utveckling framkom är inte så enkelt att besvara, men det kan ha berott på att *Dagen* inte ville framstå som att de var helt mot abort, bara "lagom" mot. Diskurserna framkom alla tre med hög grad av sanning som modalitet och absolut oftast objektiv modalitet. Ledarna var troligen formulerade på dessa sätt för att skapa en bild av att dessa diskurser verkligen var de rätta kring den fria aborten. Sammantaget kan alltså de två första frågeställningarna besvaras utifrån de tre diskurserna om att livets början är vid konceptionen, selektiva aborter och samhällets utveckling. Det var dessa diskurser som framkom oftast i *Dagen* och ställningstagandena kring fri abort motiverades på så sätt av dem. Dessutom har uppsatsens syfte uppfyllts eftersom detta synliggör hur argumentationen mot fri abort tog sig uttryck i *Dagen*, som var en frikyrklig tidning.

Att det var dessa tre diskurser som framkom som motivering bakom *Dagens* ställningstagande till den fria aborten är intressant kopplat till tidigare forsknings resultat. Mycket av det som synliggjordes i denna uppsats bekräftar vad tidigare forskning kommit fram till. Exempelvis syns att *Dagen* följt synen på att livet börjar vid konceptionen som Kumlien menade att många kyrkor hade gjort.¹⁸⁰ Tidigare forskning har även visat att framställningen av foster som personer användes av svenska abortmotståndare innan 1990-talet.¹⁸¹ Detta bekräftas sedan att det fortsatte på 1990-talet av min analys. Att fostret som ett eget liv och ett samhälle i negativ utveckling var delar av *Dagens* argumentation 1965–1974 har också visats av Dahl,¹⁸² och uppenbarligen hade dessa teman hängt kvar i *Dagens* argumentation på 1990-talet. Därmed visar min uppsats nya saker eftersom den synliggör frikyrklig argumentation mot abort i en tidsperiod som inte undersökts tidigare. Samtidigt bekräftas resultat ur tidigare forskning av att samma sätt att bygga upp argumentationen och samma teman, eller i mitt fall diskurser, kan ses i de olika tidsperioderna.

¹⁸⁰ Kumlien, "Finns det ett kristet", s 6–7, 46–47.

¹⁸¹ Björklund, "Contested Pictures", s 100, Jülich, "Picturing Abortion Opposition", s 306.

¹⁸² Dahl, *Människovärde utan gräns?*.

En stor skillnad i min analys jämfört med tidigare forskning var diskursen om selektiv abort. Dahl visade inte att selektiva aborter var ett tema i *Dagens* abortdebatt 1965–1974.¹⁸³ Detta innebär att selektiva aborter som en viktig diskurs i *Dagens* anti-abortargumentation tillkom någon gång mellan 1974 och 1991. Ytterligare en skillnad är hur viktiga kristna argument verkar ha varit. Lennerhed menar att kristna argument mot abort blev överskuggade av medicinska och etiska i “Ja till livets” argumentation på 1990-talet.¹⁸⁴ Dock visades inga liknande skiftningar i vilka typer av argument som användes i min analys av *Dagen*. Även om medicinska och etiska argument också var en stor del av argumentationen användes uttryckligen sekularisering och brist på en kristen människosyn som delar av *Dagens* diskurser. Detta är kanske inte så konstigt i en kristen tidning, men visar ändå att kristna argument inte blev mindre viktiga i alla delar av anti-abortrörelsen. Dessutom visade de teoretiska begreppen fosters personskap och "deservingness" hur båda dessa konstruerades på olika sätt i ledarna. Detta synliggjorde en del av argumentationen som inte diskuterats i tidigare forskning. Begreppet “deservingness” visade även skalor i argumentationen av vilka foster som var extra mycket skyddsvärda samt hur vissa kvinnor ändå kunde framställas som att de förtjänade att göra abort trots att det annars framställdes som helt fel, något som inte synliggjorts av tidigare forskning.

Sedan var min tredje frågeställning: *Hur kopplas abortfrågan samman med andra upplevda problem i samhället?* Diskurserna som framkom i *Dagen* innehöll delar där det pekades på att selektiva aborter och abort i allmänhet berodde på ett bristande människovärde. Detta syntes både i att de betonade att foster levde och förtjänade att skyddas från aborter för att de var människor och i att *Dagen* menade att selektiva aborter skulle tillåta människor att värdera andras egenskaper, vilket skulle minska vissa grupper upplevda människovärde. Att människovärdet urholkades var alltså ett problem i samhället som abortfrågan kopplades samman med i *Dagens* diskurser. Fri abort kopplades även till en (enligt *Dagen*) negativ förskjutning av sexual- och samhällsmoralen som man upplevde hade skett. Detta kan också ses som problem i samhället som *Dagen* kopplade samman abortfrågan med när det, enligt *Dagen*, rätta normsystemet var på väg att upplösas. Dessutom lyftes sekulariseringen som ett stort upplevt problem i samhället som den fria aborten kopplades till.

Vidare framkom saker om den diskursiva och sociala praktiken i diskursanalysen. Det kunde ses att *Dagens* ledare hade en hög grad av intertextualitet. Detta kan betyda att abortfrågan var

¹⁸³ Dahl, *Människovärde utan gräns?*.

¹⁸⁴ Lennerhed, “No backlash for Swedish women?”, s 332.

en pågående debattfråga i samhället eftersom många texter som *Dagen* kunde bygga vidare på i sina ledare verkar ha skrivits om den. Ledarna hade även en hög grad av interdiskursivitet. Detta hade kunnat innebära att den diskursiva ordningen höll på att ändras, men även om syftet med ledarna kan ha varit att ändra den är det inte säkert att de lyckades omskapa diskursordningen. Detta kan ses i att den diskursiva blandningen var relativt lik 1991–1996. Dessutom ändrade *Dagens* argumentation kring fri abort inte lagstiftningen, lagen från 1974 är fortfarande med några mindre ändringar Sveriges abortlag, även om de såklart kan ha påverkat människors uppfattningar ändå. Dock verkar man därmed inte ha lyckats ändra hur det talades om abort. Vilka diskurser som framkom och hur de var utformade kunde också ses bero åtminstone delvis på den legala, kulturella och tekniska kontext som ledarna skrevs i. På så sätt satte en större samhällsutveckling ramen för diskurserna.

Diskursanalyser är till en viss grad alltid tolkningar, även när de som i denna uppsats görs utifrån en metodologisk, diskursanalytisk ram, och en annan författare i en annan kontext hade kanske delvis tolkat källmaterialet annorlunda. Därför hade det varit intressant att vidare studera hur diskurserna togs emot i sin samtid. Påverkade de folks uppfattning och var det olika i olika kretsar? Tyvärr hade det dock varit svårt att hitta källmaterial till en sådan studie. Ytterligare en intressant studie hade varit att undersöka exempelvis när den fria aborten först började diskuteras i *Dagen* och hur diskurserna kring det sedan utvecklades och tillkom över ett längre tidsspann. Sedan hade också en studie där abortfrågan jämfördes med andra frågor som har mycket "moral" inbyggt varit intressant. Exempelvis hade det kunnat jämföras hur diskurserna kring abort respektive de om att viga samkönade par såg ut i olika kyrkosamfund. Denna studie hade inte behövt ha just *Dagen* som källmaterial och en jämförelse mellan olika kyrkor skulle varit intressant, men bland annat *Dagen* hade kunnat vara ett relevant källmaterial.

8. Referensförteckning

8.1 Källmaterial

- Dagen*, "Kris för människovärdet", 1991-01-08.
- Dagen*, "Expressen varnar för KDS", 1991-02-07.
- Dagen*, "Samhälls-ekonomi och moral", 1991-02-08.
- Dagen*, "Vem för de svagas talan?", 1991-03-15.
- Dagen*, "Aborterna som samvetsproblem", 1991-04-04.
- Dagen*, "Sjävläkning för ofödda", 1991-05-29.
- Dagen*, "Abortpiller", 1991-08-02.
- Dagen*, "Föredörets avgörande roll", 1991-08-10.
- Dagen*, "RFSU", 1991-09-10.
- Dagen*, "Löften som väcker hopp", 1991-10-05.
- Dagen*, "En norsk", 1991-10-09.
- Dagen*, "Hysteri om aborterna", 1991-10-10.
- Dagen*, "Aborter i riksdagen", 1991-10-17.
- Dagen*, "En annorlunda röst i den svenska presskören", 1992: Specialnummer vecka 14.
- Dagen*, "För tidigt", 1992-02-18.
- Dagen*, "Abortfrågan på Irland", 1992-02-26.
- Dagen*, "Manipulation med livet", 1992-02-27.
- Dagen*, "Aborterna", 1992-03-04.
- Dagen*, "Olustig kvinnokamp", 1992-03-31.
- Dagen*, "Etik", 1992-04-21.
- Dagen*, "Abortgräns suddas ut", 1992-04-25.
- Dagen*, "Aborter och opinion", 1992-05-26.
- Dagen*, "Abort mot sin vilja", 1992-06-24.
- Dagen*, "Livets början i DN", 1992-08-07.
- Dagen*, "Hippokrates", 1992-11-19.
- Dagen*, "Väljarna", 1992-11-29.
- Dagen*, "Vildsint debatt om kristen etik", 1993-01-13.
- Dagen*, "En inte alls ädel strid", 1993-01-29.
- Dagen*, "Kds' program", 1993-02-03.
- Dagen*, "Blunda inte för fakta", 1993-02-04.
- Dagen*, "Förblindad abortdebatt", 1993-03-04.
- Dagen*, "En tragisk", 1993-03-12.
- Dagen*, "Ja till livet", 1993-04-20.
- Dagen*, "Frimodig kristen påverkan", 1993-04-24.
- Dagen*, "Är sex värt människooffer?", 1993-08-05.
- Dagen*, "Den obehagliga sanningen", 1993-10-03.
- Dagen*, "Förakt för ofött liv", 1993-11-30.
- Dagen*, "Tännsjös avslöjande gråtmildhet", 1994-01-25.
- Dagen*, "En tavla gör ingen sommar", 1994-02-19.
- Dagen*, "Församlingens profetröst", 1994-02-26.
- Dagen*, "Vi behöver de samvetsömma", 1994-03-25.

Dagen, “Det rätta valet”, 1994-04-07.
Dagen, “En olycklig parentes”, 1994-04-21.
Dagen, “Fri abort och sedan”, 1994-06-09.
Dagen, “Motstånd i praktiken”, 1994-08-27.
Dagen, “Den fria aborten på Kairokonferens”, 1994-08-30.
Dagen, “Dagens valmanifest tar parti för de svaga”, 1994-09-14.
Dagen, “Kds framtid”, 1994-09-28.
Dagen, “Kds och dess framtidsväg”, 1995-01-25.
Dagen, “Kamp för livet”, 1995-03-11.
Dagen, “Obekväma åsikter”, 1995-04-05.
Dagen, “Splittra inte kampen för livet”, 1995-04-25.
Dagen, “Att påverka samveten”, 1995-05-12.
Dagen, “Bred front för människovärdet”, 1995-05-13.
Dagen, “Åsiktsmaffian fick bakslag”, 1995-06-22.
Dagen, “Aborter som tvångsinstrument”, 1995-06-30.
Dagen, “Kds inför framtiden”, 1996-01-11.
Dagen, “Förebygg aborter!”, 1996-01-30.
Dagen, “En yrvaken abortreaktion”, 1996-04-04.
Dagen, “Aborterna minskar”, 1996-04-12.
Dagen, “Otydlighet i abortfrågan”, 1996-04-17.
Dagen, “Samhällsklimat i omvandling”, 1996-06-06.
Dagen, “Abort också en social fråga”, 1996-08-08.

8.2 Litteratur

Björklund, Elisabet. “Contested Pictures of Persuasion: American Images of Foetuses in Swedish Antiabortion Campaigns of the 1970s and 1980s”. I *Nordic Media Histories of Propaganda and Persuasion*, Norén, Fredrik – Emil Stjernholm – C. Claire Thomson (red.), London: Palgrave Macmillan (2023): 97-116.

Carone, Justin. “Fixing value: history, ethnography, and material ontologies of deservingness in a Philadelphia repair shop”. *History and Technology*, 33(4) (2017): 367-395.

Chiarello, Elizabeth. “Medicine as a Site of Gendered Social Control: Making Provision Decisions Based on Patients' ‘Deservingness’”. *Conference Papers -- American Sociological Association* (2015): 1–35.

Dahl, Karin. *Människovärde utan gräns? Teman ur frikyrklig abortdebatt hämtade från Dagen och Svensk Veckotidning 1965–74*. I serien *Idéhistoriska uppsatser*, nr 36. Stockholm: Stockholms universitet, Avdelningen för idéhistoria (2000).

Duden, Barbara. *Disembodying Women: Perspectives on Pregnancy and the Unborn*. I översättning av Hoinacki, Lee. Cambridge & London: Harvard University Press (1993).

Fairclough, Norman. *Analysing Discourse: Textual analysis for social research*, London & New York: Routledge (2003).

Feshari, Nadia – Caroline Karlsson. “Abort - Vems rättighet?: Om samtida abortdebatter i Sverige”. *Tidskrift för genusvetenskap*, 40(3–4) (2019): 11-32.

- Julich, Solveig. "Picturing Abortion Opposition in Sweden: Lennart Nilsson's Early Photographs of Embryos and Fetuses". *Social History of Medicine*. 31(2) (2017): 278–307.
- Kumlien, Mats. "Finns det ett kristet synsätt på abort?". *Uppsala Faculty of Law: Working Paper*, 2012:2 (2012).
- Lennerhed, Lena. "No backlash for Swedish women? The right to abortion on demand, 1975–2000". *Journal of Modern European History*, 17(3) (2019): 326–336.
- Lennerhed, Lena. *Kvinnotrubbel: Abort i Sverige 1938–1974*. Möklinta: Gidlunds förlag (2017).
- Lennerhed, Lena. *Historier om ett brott: illegala aborter i Sverige på 1900-talet*. Stockholm: Atlas (2008).
- Martling, Carl Henrik. *Svensk kyrka: en historik*. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag (2008).
- Mills, Catherine. *Futures of Reproduction: Bioethics and Biopolitics*, i bokserien *International Library of Ethics, Law and the New Medicine*, volym 49, Weisstub, David N. (red.). New York: Springer (2011)
- van Oorschot, Wim. "Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public". *The Policy Press*, 28(1) (2000): 33–48.
- Sahlberg, Carl-Erik. *Pingströrelsen och tidningen Dagen–från sekt till kristet samhälle 1907–1963*. I samlingen *Skrifter utgivna av Insamlingsstiftelsen för pingstforskning*, Nr 4. Utgåva 2. Stockholm: Insamlingsstiftelsen för pingstforskning (2009).
- Swärd, Stefan. *Varför Sverige fick fri abort: Ett studium av en policyprocess*. Stockholm: Studies in Politics 22 (1984).
- Winther Jørgensen, Marianne – Louise Phillips. *Diskursanalys som teori och metod*. I översättning av Torhell, Sven-Erik. Lund: Studentlitteratur (2000).

8.3 Internet

- BBC, "Roe v Wade: What is US Supreme Court ruling on abortion?", publicerad 24/6 (2022). Tillgänglig: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-54513499> (Hämtad 18/4 2023).
- Dagen, "Dagens historia: Historien bakom den kristna dagstidningen Dagen". (u.å). Tillgänglig: <https://www.dagen.se/om-dagen/2020/05/07/ett-salt-i-foruttnelsen/> (Hämtad 8/5 2023).
- Dagen, "Om tidningen Dagen". (u.å). Tillgänglig: <https://www.dagen.se/om-dagen/> (Hämtad 8/5 2023).
- Dagens Nyheter., "Hospis för nyfödda tar emot polska kvinnor som tvingas bära livsodugliga foster", Publicerad 12/4 (2023). Tillgänglig: <https://www.dn.se/varlden/hospice-for-nyfodda-tar-emot-polska-kvinnor-som-tvingas-bara-livsodugliga-foster/> (Hämtad 24/4 2023).
- Dagens Nyheter., "SD ska utreda dödshjälp", publicerad 22/11 (2019). Tillgänglig: <https://www.dn.se/nyheter/politik/sd-ska-utreda-dodshjalp/> (Hämtad 20/5 2023).
- SAOL = Svenska Akademiens OrdLista. "Skörlevnad". (2015). Tillgänglig: <https://svenska.se/saol/?sok=sk%C3%B6rlevnad&pz=4> (Hämtad 9/5 2022).

Statens medicinsk-etiska råd, “Analys av foster-DNA i kvinnans blod: Icke invasiv fosterdiagnostik (NIPT) för trisomi 13, 18 och 21 – etiska aspekter”. *SMER rapport 2015:1*. (2015). Tillgänglig: https://smer.se/wp-content/uploads/2015/10/Smer-2015_1-webb-PDF.pdf (Hämtad 8/5 2023).

The New York Times, “Tracking the States Where Abortion Is Now Banned”, uppdaterad 14/4 (2023). Tillgänglig: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html> (Hämtad 18/4 2023).